

NÉPRAJZI HÍREK

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG TÁJÉKOZTATÓJA

XII. ÉVFOLYAM 3–4. SZÁM

BUDAPEST 1983.

Szerkesztő: **Selmeczi Kovács Attila**

Szerkesztőségi titkár: **Kara Tiborné**

Szerkesztőségi cím: **1250 Budapest, Országház u. 30. Pf. 29.**

ISSN 0133–8021

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság Titkársága

Kiadja: a Magyar Néprajzi Társaság

Felelős kiadó: **Balassa Iván**

Engedélyszám: III/SZI/426/1980.

8314251 MTA KESZ Sokszorosító, Budapest. F.v.: dr. Héczey Lászlóné

TÁRSASÁGI HÍREK

A Magyar Néprajzi Társaság 1983. évi (95.) közgyűlése

A Magyar Néprajzi Társaság 1983. május 25-én a Magyar Tudományos Akadémián tartotta meg a 95. közgyűlését.

A közgyűlést **Balassa Iván** elnök nyitotta meg, vázolta a Társaság előtt álló feladatokat, kiemelte a **Györffy István** születésének századik évfordulója alkalmából 1984-ben rendezendő centenáriumi megemlékezésre való felkészülés fontosságát. Az elnöki megnyitó után **Karl Marx** halálának 100 éves évfordulója alkalmából **Filep Antal** tartott megemlékezést. Előadásában foglalkozott a marxizmushoz kapcsolódó múlt század végi hazai néprajzi kutatással, **György Aladár** munkásságával.

Új szakosztály létesítésére tett javaslatot **Kodolányi János** alelnök, melyet a közgyűlés elfogadott, ezzel megalakult a „Néprajzi film és fényképészeti szakosztály”, melynek elnöke **Boglár Lajos**, titkára **Tari János**.

Ezt követően az elnök ismertette a Választmány határozatát a társasági kitüntetések odaiteléséről, amit a közgyűlés egyhangúlag elfogadott. 1983-ban a *Györffy István Emlékérmét* **Andrásfalvy Bertalan** és **Bakó Ferenc** nyerte el, a *Jankó János Díjjal* pedig **Lukács Lászlót** tüntették ki. Belföldi tiszteleti tagokat is választott a közgyűlés **Dömötör Tekla**, **Gunda Béla**, **Tálasi István** és **Vargyas Lajos** személyében. Külföldi tiszteleti tagokká választotta a közgyűlés **Ág Tibor** csehszlovákiai, **Kallós Zoltán** romániai, **Günter Wiegmann** NSzK-beli, **Alexander Fenton** nagy-britanniai és **Nils-Arvid Bringéus** svédországi néprajzkutatókat. A közgyűlés külföldi levelező taggá választotta **Nyikolaj Ivanovics Tyerjoskint** (Szovjetunió), **Slavko Kremenšeket** és **Dunja Rihtman-Augustint** (Jugoszlávia).

Ezen a közgyűlésen vették át az elmúlt évtizedben *Jankó János Díjban* részesült kutatók a díjhoz kapcsolódó oklevelet.

A Társaság 1982. évi közgyűlése óta eltelt időszak munkájáról **Paládi-Kovács Attila** főtitkár számolt be, majd **Füzes Endre** a pénztárosi, **Bodó Sándor** ellenőr pedig a számvizsgáló bizottsági jelentést terjesztette a közgyűlés elé.

Balassa Iván elnök megköszönte a tisztikar és a titkárság munkáját és a Társaság 95. közgyűlését bezárta.

A közgyűlés alkalmával szokásos plenáris előadást **Paládi-Kovács Attila** tartotta meg *Néprajzi törekvések a reformkori Magyarországon* címmel.

A Társaság új kitüntetettjei

ANDRÁSFALVY BERTALAN

Múzeumi osztályvezető, a történelemtudományok (néprajz) kandidátusa, címzetes egyetemi docens. Történeti megalapozottságú és korszerű társadalmi-néprajzi szemléletű táji kutatásai módszertanilag és eredményeit tekintve is jelentős mértékben járultak hozzá a regionális néprajzi vizsgálatok feladatainak teljesítéséhez. Széles körű ér-

deklódással gyarapította a folklór és az anyagi kultúra kutatásának eredményeit. Különösen a néptánc, az ártéri gazdálkodás és a táji ill. néprajzi csoportok vizsgálata terén elmélyült terepmunkával és történeti szemlélettel hozott felszínre új ismereteket. Ezen sokirányú munkássága mellett a Magyar Néprajzi Társaság főtittkáraként 1975–1982 között vállalat fontos tudományszervező és tudománypromótor funkcióit.

Mindezek alapján a Magyar Néprajzi Társaság az 1970-ben alapított *Györffy István Emlékérmét* 13. alkalommal Andrásfalvy Bertalannak ítéli oda.

BAKÓ FERENC

A történelemtudományok (néprajz) kandidátusa, ny. múzeumigazgató. Muzeológusi pályáját a Néprajzi Múzeumban kezdte, majd Sárospatakon lett múzeumigazgató, s 1952-től nyugállományba vonulásáig Egerben töltötte be a megyei múzeumigazgató tisztséget.

Néprajzi tevékenysége sokoldalú, de leghangsúlyosabban települési és népi építkezési kérdésekkel foglalkozik. Gondos történeti forrás-feltárásokra épülő vizsgálatai módszertani szempontból is sok újat hoztak. Mintegy négy évtizede publikálja kutatásainak eredményeit, melyeknek legutóbbi összefoglaló szintézise *Parasztházak és udvarok a Mátra vidékén* (Budapest, 1978) címmel jelent meg. Hivatali kötelezettségei mellett külön kiemelendő a Palóc-kutatás munkaközösségének megszervezésében, iránításában kifejtett közel két évtizedes áldozatos munkája.

Mindezek alapján a Magyar Néprajzi Társaság az 1970-ben alapított *Györffy István Emlékérmét* 13. alkalommal Bakó Ferencnek ítéli oda.

LUKÁCS LÁSZLÓ

A székesfehérvári István király Múzeum etnográfusa, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem történelem-földrajz-néprajz szakán szerzett diplomát. 1974 óta dolgozik Székesfehérváron. 1978–79-ben Gunda Béla Herder-ösztöndíjasaként a Bécsi Egyetemen tanult. 1980-ban a Budapesti Műszaki Egyetemen műemlékvédelmi szakmérnöki oklevelet szerzett.

Már egyetemi hallgatóként számos diákköri dolgozatával és szervezőképességével hívta fel magára a figyelmet. Diplomamunkája a Velencei-hegység szőlőinek népi építkezéséről az *Alba Regia* 16. kötetében jelent meg.

Muzeológusként több jelentős kiállítást rendezett, melyekhez színvonalas tanulmány-jellegű katalógusokat írt: *Népi bútorok Fejér megyében* (1977), *A puszták népe – a Mezőföld története* (1980) címmel.

Itthon és külföldön (Ausztriában, Csehszlovákiában, Jugoszláviában) rendszeres terepmunkát végzett elsősorban a népi építkezés, a teherhordás és a népszokások témáiban, s eredményeit évkönyvekben, folyóiratokban publikálja. A hazai és a nemzetközi konferenciákon rendszeresen tart előadásokat. Korábban Mátraderecske, Nyírlugos, jelenleg a Káli-medence csoportmunkával végzett néprajzi kutatásában vállalt részt. Múzeumi munkája mellett szervező tevékenysége is jelentős, öntevékeny társadalmi gyűjtők munkáját irányítja.

Sokoldalú tevékenységét elismerve a Magyar Néprajzi Társaság Lukács Lászlót 1983-ban *Jankó János Díjjal* tüntette ki.

DÖMÖTÖR TEKLA

Az ELTE Folklore Tanszékének professzora, akinek folklorisztikai kutatásai széles körű hazai és nemzetközi elismerést élveznek. Különösen a magyar népszokások, népi színjátszás, a hitvilág és a népmondák történeti és összehasonlító szempontú vizsgálatában ért el maradandó eredményeket. Tudományos kutatómunkáján kívül több évtizeden át mint oktató és tudományszervező aktív részese volt néprajztudományunk alakításának. A Magyar Néprajzi Társaság életében mint az Ethnographia szerkesztő bizottságának tagja és a Társaság alelnöke fejtette ki tevékenységét. Számos állami kitüntetésben részesült, 1975-ben kapta meg a Györfly István Emlékérmet. A Magyar Néprajzi Társaság szakmai tevékenységének elismeréseként Dömötör Teklát *tiszteleti tagjává* választotta.

GUNDA BÉLA

Egyetemi tanár, a magyar néprajztudomány iskolateremtő egyénisége, aki generációk sorát nevelte szaktudományunk elkötelezett szolgálatára. Új eredményekben gazdag munkássága kiterjed a magyar népi kultúra csaknem minden területére. Kezdeményezője és szorgos munkása volt a Magyar Néprajzi Atlasznak és a Magyar Néprajzi Lexikonnak. Nemzetközi tekintélyét főként összehasonlító módszerű, a magyar népi műveltség eurázsiai kapcsolatait vizsgáló tanulmányaival vívta ki. Az európai etnológia és a magyar néprajz területén kifejtett tevékenységét több külföldi akadémia és tudományos társaság tiszteleti tagsággal, vendégprofesszori és szerkesztőbizottsági meghívással, nemzetközi díjjal, többek között a Herder-díjjal ismerte el. A Magyar Néprajzi Társaság munkájában 1932-től vesz részt; volt a Társaság titkára, hosszú ideig alelnöke, az Ethnographia szerkesztője, évtizedek óta a szerkesztő bizottság tagja. Munkásságát magas állami kitüntetéssel ismerték el, 1971-ben lett a Györfly István Emlékrem birtokosa. Sokrétű tevékenységének elismerésül a Magyar Néprajzi Társaság Gunda Bélát *tiszteleti tagjává* választotta.

TÁLASI ISTVÁN

Nyugalmazott egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. A Magyar Néprajzi Társaságnak évtizedeken keresztül alelnöke, 1979–1982 között elnöke. Mint egyetemi tanárnak és az MTA Néprajzi Bizottsága elnökének évtizedeken keresztül meghatározó szerepe volt a magyar nép anyagi kultúrájának kutatásában és a kutatás irányításában. Iskolateremtő egyénisége következtében tanítványainak egész sora az ő irányításával térképezte fel néprajzkutatásunk fehér foltjait és végezte el szintézisteremtő vizsgálatait. Tudományszervező és pedagógiai tevékenysége révén generációk sora szerzett mély indíttatást a történeti szemlélet és a filológiai precizitás érvényesítésére a magyar népi kultúra kutatásában. Tudományos munkásságának nemzetközi elismerését több külföldi tudományos intézmény meghívásokkal és kitüntetésekkel fejezte ki. Több állami kitüntetés birtokosa, a Györfly István Emlékérmet 1970-ben kapta meg. Munkásságának elismeréseként a Magyar Néprajzi Társaság Tálasi Istvánt *tiszteleti tagjai* sorába választotta.

VARGYAS LAJOS

Az MTA Zenetudományi Intézetének tudományos tanácsadója, a Népzene kutató Csoport volt igazgatója. A magyar népzene kutatás Kodály Zoltánt követő második generációjának nemzetközileg elismert egyénisége. Széles körű folklorisztikai munkásságán belül a magyar népzene korai rétegeinek, a magyar verstan kérdéseinek és a magyar balladakincs történeti rétegeinek feltárásában ért el kimagasló eredményeket. Tudományos szervező munkája révén jelentős része van abban, hogy a magyar népzene- és néptánc kutatás Európa egyik legrangosabb központjává vált. A Magyar Néprajzi Társaság életében az Ethnographia szerkesztő bizottságának tagjaként, a Társaság alelnökéeként fejtett ki aktív tevékenységet. 1975-től a Györfly István Emlékérem birtokosa. Munkásságának elismeréseként a Magyar Néprajzi Társaság Vargyas Lajost *tiszteleti tagjává* választotta.

ÁG TIBOR (Csehszlovákia)

Az 1950-es évek óta tervszerűen kutatja a szlovákiai magyar népcsoportok zenéjét. A Csallóköz, a Mátyusföld és a Zoborvidék népzenejéről megjelent munkái a magyar néprajztudománynak is nagy nyeresége. Legnagyobb monografikus vállalkozása: a Zoborvidék magyar falvaiban gyűjtött 3 000 dallamot felölelő gyűjteménye kiadásra vár. A CSEMADOK keretében rendszeresen végzi a társadalmi néprajzi gyűjtők nevelését, s emellett a szlovákiai magyar kórusmozgalom szervező irányítója. Ezen munkássága alapján a Magyar Néprajzi Társaság Ág Tibort *külföldi tiszteleti tagjává* választotta.

KALLÓS ZOLTÁN (Románia)

Ifjú korától következetes áldozatossággal végez néprajzi gyűjtést a romániai magyarság körében. Fő terepei a Mezőség, Kalotaszeg, Moldva és Gyimes önmagukban is jelzik, hogy a fontos és még feltáratlan kultúrájú romániai magyar népcsoportokra összpontosította figyelmét. Népköltészeti, népzenei, néptánc és díszítőművészeti gyűjtései a magyar népi kultúra teljes megismeréséhez nélkülözhetetlenek. Munkásságának elismeréséül a Magyar Néprajzi Társaság Kallós Zoltánt *külföldi tiszteleti tagjai* sorába választotta.

GÜNTER WIEGELMANN (NSzK, Münster)

Egyetemi tanár, az Ethnologia Europaea szerkesztője, e folyóiratban megkülönböztetett helyet biztosít a magyar kutatók tanulmányainak. Figyelemmel kíséri az európai néprajzi kutatások minden jelentősebb mozzanatát, hazai eredményeinket is. Munkássága kiterjed a néprajz történeti problémáira éppúgy, mint a társadalmi és központi szerveknek, az egyéni újítóknak a népi kultúra átfelmódulásában játszott szerepére. A magyar kutatókkal állandó kapcsolatot tart fent. A Magyar Néprajzi Társaság Günter Wiegelmannat *külföldi tiszteleti tagjává* választotta.

ALEXANDER FENTON (Nagy-Britannia, Edinburgh)

A Skót Nemzeti Múzeum igazgatója. Skóciában meghonosította az európai etno-

lógiait, jelentős műveket publikált az építkezés, agrotechnika, táplálkozás területéről, monográfiákat adott ki archaikus kultúrájú területek népi műveltségének történetéről. A Magyar Néprajzi Társaságban előadást tartott, tanulmánya jelent meg a Társaság folyóiratában. Azon kevés kutatók közé tartozik, aki eredményeink megismerése érdekében megtanult magyarul. Állandó kapcsolatot tart fenn a magyar néprajztudománnyal. Ezen munkásságának elismeréseként a Magyar Néprajzi Társaság Alexander Fentont *külföldi tiszteleti tagjává* választotta.

NILS-ARVID BRINGÉUS (Svédország, Lund)

Egyetemi tanár, a SIEF elnöke, az Ethnologia Scandinavica szerkesztője. Az európai etnológia egyik legdinamikusabban tevékenykedő kutatója és szervező egyénisége. Publikációi a mezőgazdasági technológiákról, a szokás, táplálkozás, ikonográfia, népművészet továbbá az innovációs folyamatok, a kommunikáció elméleti megoldásáig terjednek. Magyarországon több ízben járt, a Magyar Néprajzi Társaságban előadást tartott. Számos magyar kutatóval tart fent kollegiális kapcsolatot. A Magyar Néprajzi Társaság Nils-Arvid Bringéust *külföldi tiszteleti tagjai* sorába választotta.

NYIKOLAJ IVANOVICS TYERJOSKIN (Szovjetunió, Leningrád)

Osztják folklorista, etnográfus és nyelvész, a Leningrádi Nyelvtudományi Intézet munkatársa, kandidátus. 1940-től részt vesz minden fontosabb expedícióban, kiadványokat szerkeszt. Steinitz professzor vezetésével kialakította az osztják irodalmi nyelvet, ő írta az első keleti osztják tankönyvet, az osztják szótárt, monográfiákat. Folklor gyűjtése rendkívül jelentős, remélhetőleg nálunk is lehetőség nyílik majd anyagának megjelentetésére. Kapcsolata a magyar tudományossággal több évtizedes. A Magyar Néprajzi Társaság Nyikolaj Ivanovics Tyerjoskint *külföldi levelező tagjává* választotta.

SLAVKO KREMENŠEK (Jugoszlávia, Ljubjana)

Egyetemi tanár, a szlovén néprajzi kutatás és publikációs tevékenység igen dinamikus központi személyisége, aki átfogó kézikönyvek szerkesztésével, modern társadalomnéprajzi tanulmányaival szerzett elismerést. A Néprajzi Társaság által rendezett nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferenciákon részt vett, előadást tartott. Őszintén fáradozik a szlovén és a magyar kutatás közötti kapcsolatok intenzívebbé tételén. E munkásságának alapján a Magyar Néprajzi Társaság Slavko Kremenšeket *külföldi levelező tagjává* választotta.

DUNJA RIHTMAN-AUGUSTIN (Jugoszlávia, Zagreb)

A Horvát Tudományos Akadémia Folklor Intézetének igazgatója. Társadalomnéprajzi érdeklődésű, sok szempontú folklor kutatások irányítása mellett a családszervezet, a népi társadalom témakörében publikált tanulmányokat. Az Etnographia Panonica intézményközi együttműködés keretében tevékenykedik együtt a magyar kutatókkal. A Magyar Néprajzi Társaság Dunja Rihtman-Augustint *külföldi levelező tagjai* sorába választotta.

A Társaság új tagjai

1983. március 30-án felvett tagok:

dr. Éry Kinga – Budapest.

1983. október 5-én felvett tagok:

Belniák Katalin – Budapest; Berecz András – Budapest; Csukovits Anita – Budapest; Ivan Cristobah Jordán – Budapest; Keresztesi Júlia – Budapest; Kéthely Anna – Budapest; Kottmayer Tibor – Budapest; Láng Adrienn – Gödöllő; Lengyel Ágnes – Budapest; Papp János – Budapest; Polner Zoltán – Szeged; Szabó Imre – Székesfehérvár; Tari János – Budapest; Udvarhelyi Olivér – Veszprém; Wolosz Róbert – Budapest.

Előkészületek Györffy István születésének századik évfordulójára

A magyar néprajztudomány kiemelkedő jelentőségű egyénisége, Györffy István születésének centenáriuma alkalmából 1984-ben a következő fontosabb rendezvényekre, megemlékezésekre kerül sor: 1984. február 10-én a Magyar Tudományos Akadémián egész napos emlékülés foglalkozik Györffy István sokrétű tudományos tevékenységével, munkásságának hatásával és jelentőségével. A központi ünnepséghez kapcsolódik felújított síremlékének megkoszorúzása. Május hónap folyamán a Néprajzi Múzeumban emlékkiállítás nyílik meg, amely Györffy István gyűjtőútjait, gyűjtéseinek anyagát, muzeológusi munkáját mutatja be. Ugyanez időben az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke ünnepli meg fennállása fél évszázados fordulóját, s mivel a tanszék megalapítása Györffy István nevéhez fűződik, az ünnepi ülésen több előadás szól Györffy oktatói, tudományos és kultúrpolitikai tevékenységéről. 1984. októberében pedig a Szolnok megyei Múzeumi Szervezet rendez Karcagon és Túrkevényen tudományos emlékülést és kiállítást a múzeumi hónap alkalmából a megye tudós szülöttének emlékezetére. Ez alkalomból állítják fel Szolnokon Györffy István mellszobrát.

A centenáris ünnepség előkészületeihez tartozik Györffy István tudományos és népszerűsítő írásainak a nagyközönség számára is hozzáférhetővé tétele. A Gondolat Kiadó gondozásában már megjelent „A magyar néprajz klasszikusai” sorozatban Györffy István: *Alföldi népelet* című könyv, amely a nagy tudós írásainak legkülönbözőbb területeiről merített válogatást ad közre közel félezer oldalon. 1984-ben a Szolnok megyei Múzeumi Szervezet támogatásával a *Nagykunsági krónika* című nagysikerű munkájának illusztrált újbóli kiadása is várható. Az évforduló ünnepélyességét növelné, ha Györffy István *Cifraszűr* monográfiája újabb kiadásban ismét napvilágot láthatna a Corvina Kiadó gondozásában.

S. K. A.

TUDOMÁNYOS TANÁCSKOZÁSOK

Történeti antropológiai ülészak

1983. április 18–19.

Az MTA I. Osztály által életre hívott Kulturális Antropológiai Munkabizottság – melynek etnográfus-etnológus, folklorista, történész, nyelvész, régész, orientalista, szociológus tagjai egyaránt vannak – megalakulásától abban látta feladatát, hogy a tudományágak közötti, újonnan jelentkező kutatási témakörökben vállaljon kezdeményező szerepet. Kezdetül ilyen területnek tűnt a „történeti antropológia”, az a kutatási irány, mely az antropológia elméleteit, elemző módszereit alkalmazza történeti források megszólaltatására, „történeti közösségek” kapcsolatrendszerének, mentalitásának, mindennapos életének rekonstruálására. Ezek a szorosabb értelemben vett történeti antropológiai törekvések természetesen beleágyazódnak abba a szélesen hömpölygő történettudományi áramlatba, amelyik a mindennapi élet tényeit, a családszervezetet és a demográfiai folyamatokat, a „hosszú időtartamú folyamatokat” kívánja föltárni, illetve a kvantifikáció igénye révén jut el a mindennapos tények tömegeinek számbavételéhez-értékeléséhez. A határok bizonytalansága kitűnt az áprilisi konferenciánál is – a szervezők (Klanciczay Gábor, Niedermüller Péter e sorok írója mellett) ugyan a szorosabb antropológiai történeti irányokat szerették volna előtérbe állítani, a hallgatóság azonban, de még az előadók egy része is a széles, szinte parttalan társadalomtörténet, mentalitástörténet, művelődéstörténet keretében helyezte el a vállalkozást. (Ami nem von le ezeknek a szélesebb keretbe illeszkedő előadásoknak az értékéből, hasznosságából, esetenként újszerűségéből.)

Az ülészak fölött az I. Osztály vállalt védnökséget, így az Harmatta János akadémikus bevezető szavaival az MTA központi épületének nagytermében nyílhatott meg (amely a rendezők számára is meglepetésként valóban tele is volt). Az előadások a lehetséges témakörök közül csak néhányat öleltek föl – mintegy a lezáratlanságra, a folytatás lehetőségére utalt a cím is: *Történeti antropológia I.*

Egy sor referátum a történeti antropológiai törekvések kibontakozását, eredményeit tekintették át a történettudományban, az európai etnológiában, a parasztság körében végzett antropológiai kutatásokban, a folklorisztikában, városi antropológiában (Klanciczay Gábor, Hofer Tamás, Voigt Vilmos, Sárkány Mihály, Niedermüller Péter). Az elmúlt években több történeti szintézis vizsgálta a tanult műveltség, az elit kultúra és a népi kultúra, közkultúra kapcsolatát, a társadalmi rétegződés és a kultúra differenciálódásának összefüggéseit. Vajon ezek az eredmények mennyire lehetnek hasznosak a magyar néprajzban (és a művelődéstörténetben, a történettudományban), ahol sokszor a túl egyszerűen és történetileg folyamatosan elképzelt „paraszti kultúra” fogalma szolgál nem egyszer az adatok elrendezésére? Ehhez a témához szólt az előadásoknak egy következő sorozata, különböző korszakokat, a „népi kultúra”, a „populáris kultúra” megrendszabályozására tett állami-egyházi intézkedéseket, különböző társadalmi rétegek kulturális viselkedésének változásait vizsgálva (Makkai László, Pócs Éva, Tüskés Gábor, Martin György, Hanák Péter, Gellériné Lázár Márta, Vörös Károly). A Köz-

ponti Statisztikai Hivatal mellett kibontakozott magyar történeti-demográfiai kutatások nemzetközileg is figyelemre méltó eredményeket hoztak a paraszti család- és háztartásszerkezet történetéről. Ezek révén a történeti egzaktágot és az értelmezés árnyaltságát illetően is új szintre emelkedett a hazai család-történeti kutatás. Ennek néhány új eredményeit mutatták be történészek, etnográfusok, a KSH munkatársai a harmadik előadásorozatban (Fügedi Erik, Granasztói György, Faragó Tamás, Andorka Rudolf és Balázs-Kovács Sándor, Morvay Judit, Gyáni Gábor). Az utolsó előadáscsokor végül a különböző társadalmi rétegek mindennapi életének rekonstruálásában hozott példákat, újszerű források fölhasználására és újszerű értelmezésekre, a XVIII. századi dunántúli parasztoktól és falun lakó nemesektől a Ferenc József idején Bécsbe költöző, munkát vállaló falusi nők sorsáig (Takács Lajos, Benda Gyula, Kósa László, Tóth Zoltán, Szilágyi Miklósnak ebbe a szekcióba tervezett előadása távolléte miatt nem hangzott ugyan el, de az ülészak anyagával együtt remélhetőleg hamarosan megjelent).

Hofer Tamás

Az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők IX. Országos Találkozója

A gödöllői városi-járásai Művelődési Központ egyre rangosabb nevet szerez magának abban a mindinkább terebélyesedő mozgalomban, amelynek célja népünk legértékesebb hagyományainak a valósághoz hű, színvonalas, emberileg vonzó és társadalmilag hasznos megőrzése, ápolása, felelevenítése. Méltó házigazdája volt tehát ez az intézmény az amatőr néprajzi és nyelvjárási gyűjtők kétévenként esedékes országos seregszemléjének, nagyszabású megmozdulásának, amelyre legutóbb 1983. július 4–7. között került sor. A találkozó megrendezésében a Magyar Néprajzi Társaságon és a Magyar Nyelvtudományi Társaságon kívül részt vett az MTA Nyelvtudományi Intézete, a Néprajzi Múzeum, a Hazafias Népfront Országos Tanácsa valamint a TIT Országos Néprajzi Választmánya és Pest megyei Néprajzi Szakosztálya. De közreműködött a szervezésben a HNF Pest Megyei Bizottsága is, valamint a vendéglátó város számos szervezete és intézménye.

A találkozón az ország minden megyéje képviselve volt, sőt érkeztek vendégek a határokon túli magyar nyelvterületekről is. A társadalmi gyűjtők mellett eljöttek a néprajz és a nyelvtudomány hivatásos kutatói, a múzeumi szervezetek, a művelődési intézmények munkatársai, úgyhogy a résztvevők száma jóval meghaladta a kétszázat.

Az ünnepélyes megnyitó ülésen a vendéglátó város és megye nevében Ritecz György, a gödöllői Városi Tanács VB elnöke köszöntötte az egybegyülteket, majd Balassa Iván, a Magyar Néprajzi Társaság elnöke megnyitotta a gyűjtőtálalkozót. Ezt követően a gyűjtőmozgalom támogatóinak képviselői köszöntötték a találkozó résztvevőit: Juhász Róbert osztályvezető a HNF Országos Tanácsa; Selmeczi László osztályvezető a Művelődési Minisztérium; Molnárné Kozma Erzsébet, a Magyar Úttörőszövetség titkára pedig a KISz KB nevében. Az ünnepélyes megnyitóülés végén Balassa Iván átadta a legkiválóbb önkéntes gyűjtők számára alapított *Sebestyén Gyula Emlékérmét*,

amelyet ez alkalommal **Hintalan László**, a gödöllői Művelődési Központ népművészeti előadója; **Kóka Rozália** előadóművész, az érdi Bukovinai Székely Népdalkör vezetője; valamint dr. **Sándor Mihályné**, Szentendrén élő nyugalmazott pedagógus kapta meg. (Részletes méltatásuk megjelent a *Honismeret* 1983. 6. számában.)

A találkozó első napján három előadás hangzott el: **Imre Samu** a magyar nyelvészeti kutatások és a társadalmi nyelvjárási gyűjtések kapcsolatáról, **Juhász Dezső** a magyar tájak neveiről, **Katona Imre** pedig a Galga-völgy néprajzi vidékének jellegzetességeiről beszélt. Este a szállást adó Agrártudományi Egyetem tanácstermében rendezett összejövetelen **Polónyi Péter**, a gödöllői Helytörténeti Gyűjtemény vezetője nagyszerű diavetítéses előadásban ismertette a Galga-vidék néprajzi nevezetességeit, majd kartali paraszttáncosok bemutatójában gyönyörködhetek a jelenlevők.

A gyűjtőtálalkozón három, egyenként félnapos munkaülésekre került sor. Az első az anyagi kultúrával és a népi társadalommal foglalkozott. **Juhász Antal** a néprajzi tárgy-együttesek gyűjtésének jelentőségéről és módszeréről tartott vitaindító előadást. Ehhez kapcsolódott **Petrényi Ferenc** egy ceglédi kisparaszti gazdaság termelési eszközeiről szóló korreferátuma. A munkaülés második részében **Morvay Judit** beszélt a népi társadalom kutatásáról, amit **Benda Gyula** (Kisnemesi kultúra a jobbágyfelszabadítás előtt), **Karacs Zsigmond** (Egy hajdani kisnemesi falu, Tiszapéterfalva társadalma), **Katona Ferenc** (A szarvasmarhatartás változásai egy volt kisnemesi faluban, Mihályfán), valamint **Szenti Tibor** (Parasztpolgárok visszaemlékezései Hódmezővásárhelyen) előadásai követték.

A második munkaülés témája a földrajzi nevek voltak. **Ördög Ferenc** adott tájékoztatást a földrajzi név gyűjtés országos helyzetéről, majd **Sebestyén Árpád** (Új utak a földrajzi név gyűjtésben), **Földi Ervin** (Földrajzi neveink a térképeken), **Mező András** (A történeti helynév anyag feldolgozása), **Markó Imre Lehel** (A földrajzi név mint művelődéstörténeti forrás) és **Mészárosné Varga Mária** (A földrajzi nevek köznévi elemei a Tapolcai járásban) előadása hangzott el. Este a Művelődési Központban **Szvorák Katalin** népdalénekes, **Kóka Rozália** mesemondó népművész és a **Kalamajka Együttes** mutatott be színvonalas műsort a találkozó résztvevőinek.

A folklór volt a témája a harmadik munkaülésnek. **Andrásfalvy Bertalan** elnöki megnyitójában általában szólt az önkéntes gyűjtőknek a folklórkutatásokban betöltött szerepéről, s ehhez kapcsolódott **Nagy Ilona** a helyi mondák kutatásának kérdéseiről, **Nagy Géza** a Bodroghöz mondáiról, **Benedeczki Erzsébet** az utolsó keceli garabonciásról, **Virt István** a moldvai, zobor-aljai és gyimesi magyarok temetkezési szokásairól, valamint **F. Györgyi Erzsébet** a lakodalmi szokások változásairól és továbbéléséről szóló előadása. Az elhangzottakhoz valamennyi munkaülésen számos hozzászóló fűzött észrevételeket. Ezt követően a találkozó résztvevői tanulmányi kiránduláson vettek részt. Négy részre oszolta Galgahévízen, Galgamácsán, Hévízgyörkön és Zsámbokon találkoztak a helyi népművészeti együttesekkel és a hagyományörzés legkiválóbb képviselőivel.

Az utolsó napon került sor a néprajzi és nyelvjárási gyűjtés mai feladatainak és lehetőségeinek megbeszélésére valamint a szabad fórumra, amelynek vitaindítóját **Andrásfalvy Bertalan** tartotta. Ennek keretében **Morvay Péter** (A honismereti táborok jelentősége a gyűjtőmozgalomban), **Fejős Zoltán** (Újabb néprajzi gyűjtőfeladatok) és **Hajdú Mihály** (A néprajzi pályázatok nyelvjárási témái) tartottak előadást, majd a találkozó résztvevői mondták el a témával kapcsolatos észrevételeiket.

A gyűjtőtalálkozóhoz kapcsolódóan a Városi Helytörténeti Gyűjtemény bemutatta a kolozsvári Cseh Gusztáv rézkarcait (Hatvan főember), a budapesti M. Szabó Mária erdélyi tájakat ábrázoló akvarelljeit, valamint erdélyi reneszánsz kályhacsempék gyűjteményét.

Halász Péter

Változásvizsgálatok

a Káli-medence községeinek népi kultúrájában

(Tájékonferencia Köveskálon, 1983. szeptember 24–25.)

A Balaton-felvidék egyik sajátos kistájának, a Káli medencének – történetileg a Káli völgynek – történeti, néprajzi vizsgálatára kutató közösség alakult S. Lackovits Emőke (Veszprém, Bakonyi Múzeum) vezetésével, melyben számos néprajzkutató, levéltáros és tanár dolgozik Veszprémből, Budapestről, Székesfehérvárról, Zalaegerszegről és a környékből. A tanácskozás címében megadott témakörnél sokkal szélesebb vizsgálatokról számoltak be a munkacsoport tagjai, képet adva egy valóban összehangolt, sok esetben közösen végzett gyűjtésről. A kutatómunka költségeit a veszprémi Bakonyi Múzeum fedezi, és amint az dr. Törőcsik Zoltán megyei múzeumigazgató megnyitó szavaiból is kitűnt, a kutatómunka a múzeum tudományos tervének fontos része. A tanácskozásra meglepően sokan érkeztek: előadók, hallgatók, a szakma és a környék képviselői. A tanácskozás köszöntötte a 80 éves Vajkai Aurélt, a Bakonyi Múzeum nyugdíjas igazgatóját, a Balatonfelvidék tudós kutatóját, aki hangszalagra vett néhány mondatban üzent és kívánt eredményes munkát a résztvevőknek.

Az első napon dr. Barabás Jenő, a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem tanszékvezető tanára elnökletével a következő előadások, kutatási beszámolók hangzottak el: Veress D. Csaba: A Káli-medence falvainak története a honfoglalástól a XIV. századig; Horváth József: Padányi Bíró Márton egyházlátogatásai a Káli-medencében; Hudy József: A közbiztonság változása a Káli-medencében a XVIII–XIX. században; Lukács László: A lakóház morfológiai változása a Káli-medencében; Knézy Judit: 100 év táplálkozási szokásainak változása a Káli-medencében.

A közösen rendezett ebéd után dr. Paládi-Kovács Attila egyetemi docens vezetésével folytatódott az előadások. Selmeczi Kovács Attila: Agrotechnikai változások a Káli-medence földművelésében; S. Tamás Márta: A növénytermesztéssel kapcsolatos hiedelmek és szokások változása a Káli-medencében; Csoma Zsigmond: A filoxera és hatása a Káli-medence szőlőművelésére; Halász Imre: A XVIII–XIX. századi alsófokú oktatás változása a Káli-medence falvaiban címmel tartott előadást. A délutáni tanácskozás hozzászólásokkal zárult. A tanácskozás résztvevői megkoszorúzták a köveskáli Alsó temetőben Sebestyén Gyula, a Magyar Néprajzi Társaság egykori elnökének a sírját. Az estét a résztvevők a Káli-hegyben rendezett pincszeren töltötték.

A második nap tanácskozásait Andrásfalvy Bertalan múzeumi osztályvezető elnökletével folytatták. Molnár Ágnes: A külső kapcsolatok változása a Káli-medence falvaiban; S. Lackovits Emőke: A családszerkezet és a családi élet változása a Káli-medence falvaiban; Gergely Katalin: Köveskál házassági kapcsolatainak változása; P. Madar

Ilona: A vallási és erkölcsi szokások változása a Káli-medence falvaiban című előadását tartotta meg. Az előadásokat számos értékes hozzászólás egészítette ki, többen elismeréssel méltatták a kutatás jelentőségét.

A Káli völgy köves, terméketlen, de megkapóan szép földjének népe valószínűleg már a XI. században, a Koppány-lázadás leverésével jórészt kicserélődött. A törökpusztítás után ismét kiegészült jövevényekkel, de úgy látszik a lakosság törzse, a kisnemes református és evangélikus népcsoport, valamint a jobbágyszármazású katolikusok túlélték e nehéz időket. A földművelés nem adhatott itt megélhetést, csak a szőlőművelés, állattartás és az időszakosan távol a szülőföldtől végzett munka. A két, felekezetben és jogállásban is különböző népcsoport kapcsolatai a Káli völgyön belül erősek voltak. A Káli völgy tehát nagyjából két, egymás mellett élő magyar néprajzi csoport területét is jelentette, mely iskolázásban, műveltségben, építkezésben sajátos, távolabbi környezetéhez viszonyítva figyelemre méltó színvonalat ért el. A kisnemesek utódainak műveltsége lépést tartott az ország úri, polgárosult formáival, amit például a táplálkozás területén is jól lehet követni. Ez a kiváltságaira büszke, erről szóló családi iratit féltve őrző református réteg lassan számszerűleg mindenhol visszaszorult az őslakos és betelepülő katolikusokkal szemben. A völgy lakossága a múlt század végén, e század elején érte el a számszerű csúcst, majd fogyni kezdett. Ez a fogyás, a fiatalok tömeges elvándorlása, mely a falukép lepusztulásával is együtt járt, az 1960-as évektől tragikusan meggyorsult. Ma a Káli völgy egyértelműen pusztuló, elnéptelenedő terület.

A vizsgálat, mely öröndetesen egy körülhatárolható népesség értékrendjének, sorsának elemzését is célul tűzte ki, rendkívüli és a területet jóval meghaladó jelentőségű eredményeket ígér a magyar jelenkutatás számára. Éppen ezért kívánatos lenne a kutatási területek, témák bővítése, az itt folyó munka további erkölcsi és anyagi támogatása. Az elnöki zárszó kiemelte, hogy a Káli völgy népének története, kultúrája kutatásának eredményeit olyan olvasható könyvben, kiadványban is közzé kéne tenni, mely az itt élők számára megerősíti a néphagyomány elvesztésével meggyengült történelmi tudatot, a szűkebb hazához való ragaszkodást, felelősségvállalást. Ezen túl, a Káli völgy kutatására alakult munkaközösség hasonló vállalkozásokra buzdítja a néprajzkutatókat.

Andrásfalvy Bertalan

Néprajzi tájkonferencia Parádón

Az egri Dobó István Vármúzeum és a TIT Heves megyei Szervezete Néprajzi Szakosztályának szervezésében 1983. május 19-én került sor az „Eredmények a Mátra-alja néprajzi kutatásában” című tájkonferenciára. A közel 80 fős részvétellel lebonyolított rendezvény rangját nagyban növelte az a tény, hogy az előkészítéshez mind a TIT Országos Néprajzi Választmány, mind pedig a Miskolci Akadémiai Bizottság Néprajzi Szakbizottsága támogatást nyújtott.

Heves megyében nemrég megalakult néprajzi szakosztály életében ez a második összejövetel, ahol néprajzkutatók, önkéntes gyűjtők és a honismereti mozgalom aktivistái egy-egy tájegység népi kultúrájáról hallhatnak újabb információkat, folytathatnak vitát és eszmecserét. Az 1981 őszi Poroszlón megrendezett első Heves megyei ta-

lálkozó a dél-hevesi Tiszatájra vonatkozó kutatások ismertetésének jegyében zajlott le. Erről hírt adtunk a Néprajzi Hírek hasábjain (XI. 1982. 17–18. 1.); az előadások szövege pedig *A Közép-Tiszavidék népelete* (Eger, 1982) című kiadványban jelent meg.

A Parádra összehívott tájkonferenciának az MSzMP Nagyközségi Alapszervezete adott otthont. A helyi, illetve a Heves megyei házigazdák mellett szép számmal képviselte magát a TIT Borsod és Nógrád megyei testvérszakosztályainak tagsága. A TIT Országos Néprajzi Választmányának vezetőin kívül a debreceni KLTE Néprajzi Tanszéke és a Déri Múzeum munkatársai is jelen voltak.

A délelőtti tanácskozást Balassa Iván, a TIT Országos Néprajzi Választmányának elnöke nyitotta meg, aki a rendezvény elnöki tisztét is ellátta. Megnyitójában – éppen a konferencia színhelyének kapcsán – utalt a regionális néprajzi vizsgálatok fontosságára, példaként említve a Heves megye által koordinált s rövidesen lezáruló Palóc kutatás eddigi tapasztalatait és tanulságait. Ezután Dömötör Tekla professzor *A mátraalji községek népi hiedelemvilága* címmel tartott előadást. Utalt a Mátraderecskén, Bodonyban már korábban végzett néphit-kutatásokra, valamint saját megfigyeléseire, számos gyűjtőútjának tapasztalatára, – ezzel mintegy élményszerűbbé téve a szerteágazó témát. A Parádon és környékén feljegyzett hiedelemtörténeteken keresztül világított rá arra, hogy pl. a szentelményekhez fűződő képzetek és szokás-ritusok milyen korábbi „babonás” réteget hordoznak magukban. Példáival felelevenítette a környékbeliek néphitének néhány tipikus alakját (tüzesember, cifraasszony, halottlátó).

Bakó Ferenc kandidátus *A Mátraalja néprajzi egysége és a lakodalom szokásrendje* című előadásában a történeti-néprajzi források alapján úgy határozta meg a Mátraalját, mint egy összetartozó kistáji kulturális egységet, melynek sajátos arculatát azonos egyházszerkezeti, népesedéstörténeti és néprajzi jelenségek együttesen alakították ki. Ez utóbbi témakörön belül a Keleti-Mátraaljának egyik jellemző szokás-komplexumát: a párválasztás és a lakodalom rendszerét vázolta fel.

A konferencia harmadik előadója Cs. Schwalm Edit Parád és környékének népi táplálkozásáról számolt be egy évtizedes kutatásainak eredményeire támaszkodva. A táplálkozás vizsgálata is megerősítette, hogy a Mátraalja esetében jól kirajzolódó, homogén kistáji összefüggés létezik. Bemutatta előadásában a köznapi táplálkozásnak nyersanyag és feldolgozás szerinti jellemzőit; az ünnepekhez, jeles napokhoz és az emberi élet fordulóihoz valamint a fontosabb munkaalkalmakhoz fűződő életfajtákat, étkezési rendet.

A délelőtti programot Selmeczi Kovács Attila *Udvar- és csűrközösség a palócoknál* című előadása zárta. A társadalmi és gazdasági szempontokat összefüggésükben érvelnyesítő előadás a korábban egy fedél alatt, nagycsaládban élő generációk önállósodásának folyamatán keresztül mutatta ki az udvar- és csűrhasználat rendjében bekövetkezett változásokat, amelyek az új családstruktúrából fakadó jellegzetes építkezési formával, a hosszúházak kialakulásával kapcsolatban állnak.

A tanácskozás kedves színfoltja volt, amikor a Fáy András Általános Iskola honismereti szakkörének tagjai bemutatták gyűjteményük legszebb darabjait, s a tájkonferencia résztvevőinek a Parádi Üveggyár ez alkalomra készített emlék poharait átnyújtották. A Nagyközségi Nyugdíjas Klub asszonyai a konferencia tiszteletére ismét felöltötték színpompás hagyományos viseletüket és mátravidéki palóc népdalokkal kedveskedtek az érdeklődő hallgatóságnak.

Délután a parádi Palóc házat Bakó Ferenc mutatta be. Szólt az 1960-as évektől Heves megyében elindított, a helyben megőrzött népi műemléki épületek, kiállítóhelyek múzeumi hálózattá fejlesztésének folyamatáról és eredményeiről. A tájjal való ismerkedést szolgálta a falunéző séta, melynek során a résztvevők megtekintették az öt éve elhunyt Asztalos Joachim fafaragó népi iparművész portáján berendezett állandó emlékkiállítását.

A parádi tájkonferencia előadásainak anyagát a terveknek megfelelően önálló kiadvány formájában jelenteti meg a TIT Heves megyei Szervezete.

Kriston Vízi József

A nemzetközi Kárpát-Balkán bizottság konferenciája

A Kárpátok és a Balkán Népi Kultúráját Kutató Nemzetközi Bizottság 1983. évi konferenciáját július 1–5. között a jugoszláviai Prijepoljében tartotta. Magyarországot Füzes Endre, Küllős Imola és Niedermüller Péter a Néprajzi Kutató Csoport munkatársai képviselték. A már megszokott rendnek megfelelően a munkaértekezlet három szekcióban (építkezés, pásztorkodás, folklór) zajlott. Sajnálatos módon tényleges munka azonban egyedül az építkezés szekcióban folyt, mivel más országokból igen kevés résztvevő érkezett, s így a pásztorkodással és a folklórral kapcsolatos megbeszélések csupán formálisak voltak. Ugyanakkor az építkezés monográfia egyre biztosabban halad a megvalósulás felé. Az értekezlet figyelmes rendezői hasznos és szép kirándulást is szerveztek a Prijepolje környéki szerb hegyvidékre. A nemzetközi bizottság következő – jubileumi – konferenciáját 1984 őszén rendezik meg Moszkvában.

Niedermüller Péter

IX. Nemzetközi Szlavisztikai Kongresszus 1983. szeptember 6–14.

A rendkívül nagyszabású, kb. kétezer résztvevőt számláló nemzetközi kongresszus megrendezésére Kijevben került sor. A megnyitó plenáris ülést az „Ukrajna” kultúrpalotában tartották, a szekcióülések a Sevcsenko Egyetemen zajlottak.

A magyar delegációt Király Péter tanszékvezető egyetemi tanár (ELTE Szláv Filológiai Tanszék) vezette. A küldöttség tagjai javarészt a pesti, debreceni, szegedi és pécsi egyetemek szláv tanszékeit képviselték, de volt történész és két folklorista résztvevő is.

A kongresszuson öt szekcióban folyt a munka: nyelvészet, irodalomtudomány, irodalmi-nyelvészeti problematika, folklorisztika, történeti kérdések vizsgálata. A folklorisztikai szekcióban öt nagyobb téma köré csoportosultak az előadások. Ezek közül a folklór poétikájának kérdésével foglalkoztak legtöbben. Néhány előadást hallhattunk a kijevi Oroszország és más középkori népek folklórjának problémáiról, valamint a szláv népek folklórjáról a fasizmus elleni honvédő háborúk idejéből. Nagy érdeklődést váltottak ki azok az előadások, melyek a folklórt, ill. annak egyes műfajait a mai kultú-

ra rendszerében vizsgálták. A XIX–XX. századi gyűjteményes szláv folklórkiadványok elvi kérdéseivel is foglalkozott több előadás. A magyarok részéről Kiss Mária *Affinitás és helycsere a népköltészetben*, Tátrai Zsuzsanna pedig *Erosz a kalendáriumi szokásokban* címmel tartott előadást.

Az előadások az adott nagyobb témakörön belül többnyire az epikus költészet kérdéseit tárgyalták, ezen belül is több előadás hangzott el a balladával kapcsolatban, pl. a szláv balladák epikus és lírai elemeiről, a bulgár és ukrán történeti balladák közös vonásairól, a szláv népballadák stílusfejlődéséről, balladai formulákról, a ballada kompozíciójáról.

A kongresszus résztvevői számára kulturális proramokról is gondoskodtak. Ezek közül szakmai szempontból kiemelkedik az Ukrán SzSzK Szabadtéri Népi Építészeti és Folklorisztikai Múzeumának megtekintése.

Kiss Mária–Tátrai Zsuzsanna

Kettős nemzetközi néprajzi konferencia Mátrafüreden

A kézirat nyomdába adásakor még csak előzetes tájékoztatás áll rendelkezésünkre az MTA Néprajzi Kutató Csoportja által október 14–21. közt rendezett két nemzetközi összejövetelről. Az egyik az *Ethnologia Europaea* folyóirat szerkesztő bizottságának 12. nemzetközi munkaértekezlete. (A folyóirat szerkesztésébe a magyar néprajztudomány Gunda Béla, Barabás Jenő és Hofer Tamás részvételével kapcsolódik be.) A különböző országokban általában két évenként tartott munkaértekezleteknek mindig van valamilyen sajátos témája: Mátrafüreden ez a népi kultúra történeti vizsgálatában az utóbbi évek során fölbukkant néhány új fogalom, megközelítési mód, módszer megvitatása lesz. Előadások hangzanak el az európai „populáris kultúra” történetéről a későközépkortól napjainkig, általában a társadalmi tagozódás és a kulturális differenciálódás történeti összefüggéséről, történeti források, így hagyatéki leltárak, paraszti naplók és följegyzések sorozatos kiértékeléséről, a kultúrában található hosszú élettartamú struktúrák kérdéséről.

A második konferencia, az Ötödik Nemzetközi Etnológiai Táplálkozás Kutató Konferencia témájában kapcsolódik az előzőhöz – egyébként az első konferencia nem egy résztvevője bekapcsolódik majd a másodiknak a munkájába is. Ez a téma az európai népi táplálkozás történetében kimutatható szakaszok és fordulópontok kérdése. Mindkét összejövetel valóságos „csúcstalálkozónak” ígérkezik, szaktudományunk vezető művelői több mint 20 országból jelezték részvételüket. A két konferencia résztvevői számára közös kirándulás van tervben Gyöngyöstre és Nagyrédére, ennek előkészítésében a gyöngyösi Városi Tanács mellett a Heves megyei Múzeumi Szervezet adott segítséget.

H. T.

SZEMÉLYI HÍREK

Az aszódi Petőfi Múzeum etnográfus muzeológusa **Korkes Zsuzsa**, aki korábban a váci Vak Bottyán Múzeum muzeológusa volt.

*

A zalaegerszegi Göcseji Múzeum új etnográfus muzeológusa **Pintér István**, aki ebben az évben végzett a debreceni egyetem néprajz szakán.

Kandidátusi értekezés megvédése

A Tudományos Minősítő Bizottság 1983. június 1-én tartotta meg **Béres András** *A Hortobágy történeti néprajza* című kandidátusi értekezésének nyilvános vitáját. Az értekezés opponensei **Keszi-Kovács László** és **Szabadfalvi József**, a történelemtudományok (néprajz) kandidátusai voltak. A bíráló bizottság elnökéül **Takács Lajost**, a történelemtudományok (néprajz) doktorát, titkárául **Paládi-Kovács Attilát**, a történelemtudományok (néprajz) kandidátusát jelölte ki a Tudományos Minősítő Bizottság.

Béres András kandidátusi értekezésében közel három évtizedes kutatásainak eredményeit foglalta össze. A levéltári forrásokra és recens néprajzi gyűjtésre támaszkodó szintézis a hortobágyi pásztorélet és állattartás három évszázados múltját tekinti át, és igyekszik megrajzolni azokat a jellemzőket, amelyek ennek a jellegzetes történeti tájnak arculatát kiformálták. A tudományos elemzés eredményeként rámutat a szerző azokra a gyakorlati értékekre is, amelyek a Hortobágy történeti, néprajzi emlékeinek megőrzésével idegenforgalmi és kultúrtörténeti jelentőségét biztosítják.

A bíráló bizottság az értekezést elfogadta és javasolta a Tudományos Minősítő Bizottságnak, hogy jelöltnék ítélje oda a történelemtudományok (néprajz) kandidátusa tudományos fokozatot.

Egyetemi doktori disszertációk

A budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetemen 1983-ban a következő néprajzi tárgyú doktori disszertációkat védtek meg: **Szűcs Judit**: *Szentes és környéke táplálkozása a századfordulón és a XX. század első felében*; **Gémes Balázs**: *A népi orvoslás kutatásának aktuális problémái Magyarországon*; **Szabóné Kovács Emese**: *Háztartások felépítése és működése*; **Vinczéné Kerezi Ágnes**: *A ló tartása és kultikus tisztelete Északkelet-Európában*.

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen doktori címet szerzett **Hamar Anna**: *Az öregek helyzetének változása a falu társadalmában* (1982); **Nádasi Éva**: *Területi csoportok és típusok a Dél-Dunántúlon* (1983); **Hankóczy Gyula**: *A tekerőlant a Kárpát-medencében* (1983); **Benczéné Mező Judit**: *Egy alföldi település (Báránd) nép-*

zenei hagyományai (1983); Dankó Éva: *Szücs Sándor élete és munkássága* (1983); Zelnik József: *A magyarországi folklórizmus* (1983) című értekezésével.

KUTATÓINK ÉLETÉBŐL

„Mentünk a magunk módján, mindig magunk,
azért lett fehér a hajunk.”
(Sinka István)

Vajkai Aurél 80 éves

1903. május 14-én született. Pályáját orvosként kezdte, majd **Palotay Gertrud** révén megismerkedett a néprajztudománnyal és végleg eljegyezte magát vele. Nagy hatással volt rá a **Györffy Istvánnal**, **Bátky Zsigmonddal** és **Viski Károllyal** való személyes kapcsolat is.

A Veszprém megyében élők és dolgozók, alkotók számára különösen is jelentős **Vajkai Aurél** személye és munkássága, hisz élete javát itt töltötte, de itt születtek legjelentősebb munkái is. Választott szülőföldje lett a Bakony és a Balaton-felvidék, amelyhez hű maradt mind a mai napig, s amely vidék népi kultúrájáról kutatásaival tudásunk alapjait adta meg.

Élete és munkássága a hűség példája: hűség a néprajz ügyéhez, hűség népi-nemzeti kultúránkhöz, hűség a szülőföldhöz.

Jankó János óta nem volt a területnek ilyen fáradhatatlan, sokoldalú kutatója. Publikációinak nagyszámú, gazdag életét végigkísérő sorát átnézve tapasztalhatjuk, hogy nemcsak néprajzkutató volt, de művelődéstörténész, krónikás és regős is egyszerre. Munkás évei alatt 427 cikket, tanulmányt és 69 könyvismertetést írt. Rendszeresen tudósított megyénk kulturális életéről, de hírt adott az itt lakók kultúrájának történeti rétegeiről és a jelenig megfigyelhető sokszínűségéről. Vizsgálódásakor soha nem hagyta figyelmen kívül az emberi értékeket sem. Nem egy munkájával országosan, sőt az egész magyar nyelvterületen is ismertté tette Veszprém megye földrajzi tájait, településeit: pl. a *Bakony és a Balatonmellék* című kismonográfiákkal. Külön is kiemelkedik művei közül *Szentgál* c. monográfiája, amely tudományunk egyik alapműve lett. Mily szomorú, hogy e rendkívül gazdag, alapos helyszíni gyűjtésű és történeti néprajzi anyagnak a második része még mindig nem jelenhet meg, csak kéziratban hozzáférhető. Pedig a nyolcvan esztendő tudósnak ennél szebb születésnap ajándékot nem adhatott volna senki.

Gazdag élete során több területen is tevékenykedett: 1937-ben Veszprém-ben, 1939-ben Keszthelyen dolgozott, majd 1941-ben a Néprajzi Múzeumban, 1942-ben pedig az Erdélyi Tudományos Intézetnél. 1942–1945-ig a Magyarságtudományi Intézet tanára volt, 1946–1948 között pedig a budapesti Tudományegyetem magántanára. 1949-ben végképp letelepedett Veszprém megyében. 1965-ig a Bakony Múzeum igazgatójaként, majd tudományos kutatójaként dolgozott, naponta téve meg az utat Balatonalmádiban levő lakása és veszprémi munkahelye között.

Sokszínű, mozgalmas életének egyik leglényegesebb vonása a látni és láttatni akarás, a táj és a benne élő ember kapcsolatának figyelemmel kísérése. A tárgyi és a szellemi néprajz egyaránt vonzotta, de jeletős tudománytörténeti és módszertani munkák is fűződnek nevéhez: pl. az építkezésről, lakásról, orvoslásról stb. Kifogyhatatlan munkakedvvel gyűjtötte a néprajz mindkét területéről az anyagot és gazdagította

Vajkai Aurél (balról) Romulus Vuia és Gunda Béla társaságában Balatonalmádiban 1956 júliusában.
Vajkai Aurél felvétele

nagyszerű eredményekkel a szaktudományt. Páratlan értékű több tízezernyi cédula- anyaga és több mint harmincezer fényképfelvétele, amelyekkel a paraszti élet szinte minden mozzanatát, de a változó táj és települései arculatát is megörökítette.

Kutatói tevékenységét a Magyar Néprajzi Társaság 1977-ben a Györffy István Emlékéremmel ismerte el.

1978-ban **Petánovics Katalin** néprajzkutatónak a következőket mondotta, amely ma is időszerű útravaló: „az élet sokoldalú, semmit sem lehet önmagában figyelni, legfőképpen nem az embert. A szűkebb-tágabb földrajzi és emberi környezet, a társadalmi helyzet alakító erejéről sohasem szabad megfeledkezünk. S hogy jól ítélhessük meg, nagyon sokat kell gyűjtenünk, mert a megfigyelés és az adatközlés adják a kutatások alapját és erre az alapra kell felépítenünk a szintéziseket.”

Mi, akik nyomdokaiba lépünk, további eredményes esztendőket, erőt, egészséget kívánunk!

S. Lackovits Emőke

Scheiber Sándor hetven éves

1913. július 9-én Budapesten született. Itt végzi tanulmányait. Előbb bölcsész-doktori, majd rabbidiplomát szerez. 1945 óta az Országos Rabbiképző Intézet tanára, majd 1950 óta igazgatója ennek a nagymúltú és hírneves intézménynek, amely ma Kelet-Európa zsidóságának vezető tudományos és pedagógiai intézete. A Magyar Néprajzi Társaságnak mintegy fél évszázada tagja, 1981-től pedig tiszteleti tagja.

Tudományos munkáinak száma ezrekre rúg, és ezek mintegy fél évszázada páratlan sorozatban jelennek meg. Nehéz még csak megjelölni is kutatásainak főbb területeit. Jelentős kutató- és kiadó munkát végzett a magyarországi zsidó művelődéstörténet köréből, feliratokat, okleveleket publikált, a hazai zsidó hitközségek monográfiáit irányította. Az egyetemes zsidó művelődéstörténet köréből főként kéziratok, gyűjtemények, zenei és folklorisztikai adatok érdekelték. Ezeket mintaszerű kiadványokban dolgozta fel. A régi és újabb magyar irodalomtörténet egyik legjobb ismerője. Bornemisza Pétertől Arany Jánosig, Mikszáth Kálmánig és a mai írókig számtalan ízben szólt hozzá egy-egy mű keletkezéstörténetéhez, építőköveihez. Vezetése alatt tovább fejlődött az Országos Rabbiképző Intézet páratlanul sokoldalú gyűjteményi anyaga, kitűnő könyvtára.

Mindig arra törekedett, hogy kiadványaikban szót kapjanak a magyar folklorisztika és néprajzkutatás szakértői. Sajátos kutatási területe, a tárgytörténet voltaképpen a folklorisztikától aligha elválasztható. Nem véletlen, hogy ma ő a világszerte legjobban ismert, legtöbbször publikáló magyar folklorista. Tanulmányokban dolgozta fel a magyarországi zsidó néprajztudomány történetét, újra kiadott nehezen hozzáférhető klasszikus tanulmányokat. Eközben kis magyar folklorisztikatörténetet is adott, mind a módszereket, mind a tényeket illetően. *Folklór és tárgytörténet* című tanulmánykötete két kiadást ért meg, most készült el a harmadik kötete.

Hetvenedik születésnapján a szokott kitüntetések és ünneplés mellett tanítványai emlékkönyvet állítottak össze, ezzel is hódolva a zsidó tudományosságban olyan érték-

kes műveket hozó hagyománynak. Örömmel tudathatjuk azt is, hogy kérésünkre Scheiber professzor szakkollégiumot tart az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen a zsidó folklór témájáról. A számos nemzetközi és hazai kitüntetés, tiszteleti tagság birtokában levő tudós személyisége is tiszteletet érdemel: tárgyyszerű, hatalmas ismeretanyagra építő, azt magától értetődő rendszerbe illesztő, a hagyományokat kitűnően felhasználó munkamódszere párosul a lenyűgöző szorgalmával, minden emberi iránti érdeklődéssel. A nagy magyarországi zsidó tudósok életművének méltó őrizője és folytatója, akit évfordulóján Dávid királynak általa oly sokszor beteljesített búcsúszavaival köszönhetünk: „erősítsd meg magadat és légy férfiú!”

Voigt Vilmos

Csilléry Klára 60 éves

Csilléry Klára nevét 1943-ban hallottam először, amikor fiatal képzőművészeti hallgatóként többedmagával részt vett az akkori táj- és népkutató táborok gyűjtőmunkájában: a székely Magyarnemeyén és a szilágysági Bogdándon. Hallottam a nevét, de csak 1947-ben ismertem meg, amikor főiskolai szakdolgozatával bejött a Néprajzi Múzeumba, baranyai „szökrönyök”-ről készített rajzokkal és elgondolkoztató dolgozattal. Vargha Lászlónak, a múzeum akkori főigazgatójának köszönhető, hogy – bár állás nem volt – a Néprajzi Múzeumba hívta és rábeszélte, hogy végezze el a muzeológiai szakot az egyetem bölcsészkarán, majd vegye át a múzeum bútorgyűjteményét. Így is történt: Csilléry Klára az egyetlen néprajzkutató, akinek egyben képzőművészeti főiskolai diplomája is van, és így egyaránt jártas a képzőművészet, a művészettörténet, a néprajz és a régészet területén. Ehhez járult később férje, Király Péter révén – a nyelvészetben szerzett „otthonosság” is.

Baranyában, ahol Csilléry Klára annyi szép „szökrönyt” látott, már nem értettek a készítéséhez. A Mátra egyik kis falujában, Szuhahután, a mai Mátraalmáson a szlovák fafaragók közül azonban ketten, Stork Vendel és Stork István még javában gyakorolták az ácsolt láda készítését. Ide Szabó István szobrászművész vezette el a fiatal kutatót. Így lett Szuhahuta fafaragó munkája Csilléry Klára néprajzi szakdolgozata, de ezzel párhuzamosan megírta az ácsolt láda múltjáról szóló tanulmányát is, amely a Magyar Tudományos Akadémia Osztály-Közleményeiben 1950-ben megjelent. Szuhahután nemcsak a fatechnológiát kutatta, hanem a falu népének egész gazdasági rendszerét, a faeszközökkel való cserekereskedelmet a környék paraszt lakosságával.

A szuhahutai – maig publikálatlan munka – mind a fatechnológia, mind az életformakutatás terén jelentett sokat. E dolgozat után következett a még nagyobb feladat: a magyar nép lakáskultúrájának teljes történeti kutatása és feldolgozása – ugyanakkor ellátni a múzeum bútorgyűjteményének feladatait. A kiállítások rendezése során törekedett teljes szobabelsők gyűjtésére és dokumentálására. Mozgalmas időszak volt ez a Néprajzi Múzeumban, amikor minden gyűjteménynek szakavatott fiatal kutató lett a felelős gazdája. Együttműködve Tiszaigar falumonográfiáján, a történeti fejlődés és a különböző társadalmi rétegekkel való kapcsolatok elemzésével, Csilléry Klára példamutatóan és pregnánsan végezte ezt a kutatást. Tiszaigar faluról készült kiállítás már

– több szoba bemutatásával – szemléltette kutatómódját. Hasonló igényű vizsgálatot végeztek Morvay Judittal együtt a palóc Bodonyban, majd ennek alapján rendezték be Parádon a palóc házat.

Amikor utóbb a múzeumi gyakorlatukat végző egyetemi hallgatók képzését, irányítását a Néprajzi Múzeumban Csilléry Klárára bízta, minden évfolyam egy-egy teljes szobabelsőt gyűjtött a múzeum számára: így jött létre a dunapataji, hódmezővásárhelyi, szakmári, hartai, faddi, kapuvári, vértessacsi együttes. Több nemzedék néprajzosa tanulta tőle az igényes gyűjtést és dokumentálást: a leltárcédulák 4. pontjának lelkiismeretes kitöltését. Ez a pont adja meg a tárgy lelkét: a tárgy és az ember kapcsolatát, a tárgy helyét a társadalomban. S ahogy nőtt a gyűjtés az 1960-as években, úgy nőtt Csilléry Klára fáradhatatlan odaadása, amikor egy-egy tárgy megszerzéséről volt szó. Elutazott az ország legtávolabbi részébe s mindig érdekes adatokkal, új eredményekkel, válogatott tárgyakkal tért vissza. Nemcsak bútorokat gyűjtött, erőteljesen gyarapította más gyűjteményeket is, többek között a kerámiagyűjteményt. A Néprajzi Lexikon 2. kötetének címlapjáról oly ismerős, hatalmas sárga-zöld rimaszombati borosedényt ő gyűjtötte Hajdúszoboszlón, leltári száma: 61.115.23. Felirata: „Április 25. 1866. Császi János. R. Sz.”. A tárgyat csak hosszú rábeszéléssel tudta tulajdonosától megvásárolni. A leltárcédula 4. pontja alatt a következőket olvashatjuk: Az idős néni tudta, hogy a tárgyon jelzett Császi Jánoséknál lakott mindig a rimaszombati fazekas, aki árulni járt Szoboszlóra, ő készítette ajándékkba a Császi családnak. Az ilyen nagy és díszes edényt pénzért nem csinálták, a megajándékozott pálinkát vagy bort adott érte. Aki nem tudott volna megfelelő ellenszolgáltatást adni, annak ilyen nem is készült volna. A Császi család is módos volt.

Ha majd egyszer a Néprajzi Múzeum tárgyait katalógusszerűen megjelentetik a tárgyak leírása mellett a 4. pontban rögzített adatokkal, akkor látjuk majd, milyen alaposan válaszolt a felvetődő kérdésekre, hogyan rögzítette adataival a tárgyval élő ember mindennapi életét.

E sokoldalú munka alapján a készülő Szabadtéri Néprajzi Múzeum tudományos osztályának vezetésével bízták meg 1969-ben. Ez a lehetőség a feladatok további elmélyítésére adott kitűnő alkalmat: fiatal kutatók egész sorát nevelte e szempontok érvényesítésére. Eredményesen sikerült munkatársait összekovácsolni, erről nemcsak maga a Szabadtéri Néprajzi Múzeum beszél, erről meggyőződhattünk ez év augusztusában, amikor volt munkatársai bensőséges ünnepség keretében köszöntötték mesterüket 60. születésnapján.

Sokoldalú múzeumi elfoglaltsága mellett nőttön nőtt Csilléry Klára tudományos munkássága, mely végülis 1982-ben napvilágot látott *A magyar népi lakáskultúra kialakulásának kezdetei* című kötetében. Ez volt kandidátusi dolgozata, ezen kívül munkái is tanúsítják tudományos eredményeinek sokaságát. A bútor- és lakáskultúra téma mellett olyan hasznos kitérők is voltak, mint pl. a faddi rövidderékű ingről szóló dolgozata, amely mind a viseletkutatás, mind a hímzéskutatás terén alapvető.

1979-ben újabb megbízatás fogadta az idő közben nyugdíjba vonult Csilléry Klárát: a volt „alma mater”, a Képzőművészeti Főiskola hívta meg adjunktusnak az újonnan létesített Díszlet- és Jelmeztervező Tanszékre. A feladat: a lakáskultúra egészének megismertetése a hallgatókkal. Csilléry Klára mindig teljes történetiséggel látta európai, sőt eurázsiai kitekintéssel a magyar jelenségeket; most hallgatóinak e széles

perspektívájú látásmódját adja át; azt a hatalmas tudásanyagot, amelyet eddig még senki sem foglalt össze. S miközben a hallatlan igényű tanítást végzi, folytatja megkezdett munkáit, a magyar népi művészet történeti áttekintését s még számos kérdés vizsgálatát.

Mindehhez kívánunk jó egészséget, sok erőt, sok sikert!

Kresz Mária

Köszöntések

A Magyar Néprajzi Társaság nevében szeretettel köszöntjük 80. születésnapja alkalmából Csaba Józsefet Csákánydoroszlón, aki lakóhelyét földrajzi név gyűjtésével tette ismertté. Külön köszöntjük fél évszázados társasági tagsága miatt is.

*

Köszöntjük 75. születésnapján dr. Korompay Bertalant, a finnugor összehasonlító néprajzkutatás képviselőjét, kinek a közelmúltban jelent meg a csapdafélékről szóló monográfiája; Szabó Lajost Taktaszadán, akinek folklórkutatásai, mondagyűjteménye szaktudományunk számontartott eredményei közé tartozik.

*

Társaságunk jókívánságait tolmácsoljuk 70. születésnapján dr. Tábori György ny. múzeumigazgatónak, a békési népelet és nemzetiségi kultúra kutatójának; Kopány Jánosnak, a tótkomlói gazdag néprajzi gyűjtemény létrehozójának.

*

60. születésnapja alkalmából köszöntjük dr. Morvay Juditot, az MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos munkatársát, a társadalomnéprajzi kutatás ismert személyiségét.

Balassa Iván külföldi kitüntetése

A Svéd Gusztáv Adolf Tudományos Akadémia dr. Balassa Ivánt, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum tudományos tanácsadóját, a Magyar Néprajzi Társaság elnökét a mezőgazdasági munkaeszközök történeti-néprajzi kutatása területén elért eredményei elismeréséül valamint az Ortutay Gyulával közösen írt *Magyar néprajz* című összefoglaló munkája német nyelvű kiadásáért külföldi tagjai sorába választotta.

Balassa Iván újabb magasrangú külföldi kitüntetése a svéd-magyar tudományos kapcsolatok terén kifejtett tevékenységének elismeréséül is szolgál, egyben jelzi szakmai munkásságának az európai tudományos életben betöltött fontos szerepét. Erről ta-

núskodik, hogy 1975-ben a Dán Királyi Akadémia külföldi tagjai sorába választotta, 1980-ban pedig Herder-díjat kapott. A külföldi tudományos elismerések sora Balassa Iván munkássága révén a magyar néprajztudomány nemzetközi rangját is növeli.

Erdélyi Zsuzsanna Europa-díjat kapott

A hamburgi F. V. S. alapítvány kuratóriuma az 1983. évi Europa-díjat dr. Erdélyi Zsuzsannának, az MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos munkatársának ítélte oda. A rangos nemzetközi díjat Erdélyi Zsuzsanna több évtizedes folklórkutatásainak eredményei, elsősorban az európai vonatkozásban is figyelmet keltő archaikus népi imádságok feltárása és publikálása alapján nyerte el. A kitüntetés ünnepélyes átadására 1983. július 8-án Budapesten, a Gellért Szálló Gobelin termében tartott fogadáson került sor. A díjat Lore Toepfer adta át, a kuratórium képviselőjében pedig Alexander Fenton értékelte és méltatta a kitüntetett tudományos érdemeit. A bensőséges hangulatú fogadást, melyen a hazai kulturális élet számos kiemelkedő képviselője vett részt, Erdélyi Zsuzsanna köszönő szavait követő néhány eredeti magnetofonfelvétel lejátzásával tette emlékezetessé.

Erdélyi Zsuzsanna kitüntetésével az Europa-díj harmadik alkalommal került hazánkba, korábban a budapesti Bartók Béla Néptánc Együttes, majd a debreceni Hajdú Néptánc Együttes kapta meg ezt a nemzetközi díjat.

Hoffmann Tamás Pitré-díjas

A Pitré-alapítványt kezelő bizottság az 1983. évi díjat dr. Hoffmann Tamásnak, a Néprajzi Múzeum főigazgatójának ítélte oda *A sötét középkor* című szaktudományos film forgatókönyvének írásáért és szakértői tevékenységéért, valamint az európai parasztság középkori műveltségének kutatása terén kifejtett eredményeiért, azon pályázat alapján, amely a népek történeti érintkezését, európai egységét példázza. A nemzetközi zsüri által a díj elnyerésére felterjesztett video-film az európai népi kultúra technikai újításaival foglalkozik, ami jelentősen meghaladta az ókor színvonalát és az újkori ipari fejlődés bázisául szolgált.

A magas külföldi kitüntetést Hoffmann Tamás 1983. október 1-én vette át a palermói városházán ez alkalomból rendezett ünnepélyes fogadáson.

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

A magyar néprajz az európai etnológiában

Az utóbbi évtizedekben – a Volkskunde értelemben vett – európai etnológia kiemelkedő képviselőinek tiszteletére rangos emlékkönyvek, ünnepi kötetek, gazdag tartalmú folyóiratszámok jelentek meg. Ezekbe a kiadványokba az ünnepelt tiszteletére természetesen elsősorban az adott országok etnográfusai, folkloristái írtak egy-egy tanulmányt. A szerzők között azonban számos külföldi szakember is van, akik nyilván azért kerültek a tanulmányírók sorába, mert nevük nemzetközileg ismert, munkásságuk és személyük kapcsolatban áll az ünnepelttel, annak tudományos tevékenységével. A szerkesztők a külföldi szerzők tanulmányaival a publikációk tudományos értékét kívánták emelni. Az ilyen külföldi kiadványokban való szereplésüket biztosította a nemzetközi konferenciákon, symposionokon való részvételünk, amikor megfelelő nyelvismerettel rendelkezve hivatalosan és baráti körben is eszmecserét folytathattunk a néprajz különböző problémáiról.

Az idegenben megjelent emlékkönyvek, ünnepi kötetek tanulságosan tükrözik hazai tudományunk több területének színvonalát, nemzetközi elismerését. A tanulmányok bizonyítják, hogy hazánk igen jelentős helyet foglal el a nemzetközi együttműködés gyakran már nehezen áttekinthető forgatagában. Megjelent tanulmányaink nagy számával megelőzzük a velünk azonos politikai, gazdasági társadalmi és tudományos törekvésű országok néprajztudományának képviselőit. Tudom, hogy a számok nem mindig irányadók, de a tudományos élet aktivitásának mégis jellemzői lehetnek. A konferenciákon, symposionokon elsősorban jelentkezés révén tartunk előadásokat. Az ünnepi kötetek és hasonló kiadványok szerzőit viszont felkéri egy-egy tanulmány megírására. Ez pedig lényeges különbség. A felkérések tanúsítják azt is, hogy mit lát, értékel a magyar néprajzból Európa tudományossága. Tanulságos ezért megvizsgálni idevonatkozó szereplésünket.

Még 1966-ban jelent meg *Kulturspeglingar* (Karlshamn, 1966) címen a Nordiska Museum világhírű néprajzi könyvtára vezetőjének, Jansson Sam Owennek a tiszteletére kiadott emlékkönyv, amelyben a népi demokratikus országokból csak egy magyar szerző tanulmánya olvasható. *Europäische Kulturverflechtungen im Bereich der volkstümlichen Überlieferung* (Göttingen, 1967) a címe a Bruno Schier Festschriftnek. Ebben egy-egy magyar, szlovák és NDK-német szerző tanulmányát olvashatjuk. Az *Ethnologia Europaea* II., III. és IV. kötete (1968, 1969, 1970) Erixon Sigurd tiszteletére jelent meg s tanulságos seregszemléje a néprajznak. A bennünket érdeklő országok szerzői így oszlanak meg: 5 magyar, 5 cseh, 1 szlovák, 5 NDK-német, 4 lengyel, 3 szovjet (1 orosz, 1 észt, 1 lett), 1 bolgár, 1 horvát, 1 szerb. Heilfurth Gerhardt tiszteletére *Kontakte und Grenzen. Probleme der Volks-, Kultur- und Sozialforschung* (Göttingen, 1969) címe a megjelent ünnepi kötetnek. A szerzők között 5 magyart, 6 csehet, 1 szlovákot, 5 NDK-németet, 1 románt, 1 szovjetet (orosz), 1 horvátot, 1 szlovént tarthatunk számon. Schmidt Leopold tiszteletére megjelent emlékkönyv címe: *Volkskunde. Festein und Analysen* (Wien, 1972). A kötetben az említett országokat csak egy magyar szerző képviseli.

Nagy terjedelemben, 1256 oldalon jelent meg Zender Matthias bonni professzort köszöntő és ünneplő kötet *Studien zur Volkskultur, Sprache und Landesgeschichte* (Bonn, 1972) címen. A szerzők sorában 5 magyar, 4 cseh, 1 román, 1 szovjet (észti), 1 bolgár, és 1 szlovén kutató tanulmányát közli a kiadvány. A szintén terjedelmes Wildhaber Robert emlékkönyv (Festschrift für Robert Wildhaber zum 70. Geburtstag... Basel, 1973, 820 l.) 4 magyar, 1 cseh, 1 szlovák, 1 lengyel, 3 román, 1 bolgár, 1 horvát, és 3 szlovén szerzővel jelent meg. A Veröffentlichungen des Museums für Völkerkunde zu Leipzig 11. kötetét (Berlin, 1961) Damm Hans tiszteletére adták ki. Az NDK szerzőit természetesen nem veszem figyelembe. Az egyéb szerzők sorából 1 magyar, 1 cseh, 1 szovjet (orosz) etnográfus tanulmánya olvasható.

Három kötetben látott napvilágot a Dias Jorge emlékkönyv (In memoriam António Jorge Dias I–III. kötet. Lisboa, 1974. 1364 l.). A kötetben felvonulnak az Ó- és Újvilág néprajzkutatói. A tőlünk távol álló ország és nép kiemelkedő tudósának emlékkönyvében 4 magyar, 1 NDK-német, 1 román, és 1 horvát szerző tanulmányát olvashatjuk. A szlovén Traditiones 5–6. kötete (1976–1977, Ljubljana, 1979) a kiváló szlovén folklorista, Kuret Niko munkássága előtt tiszteleg. A szlovén néprajz orientáltságának megfelelően a külföldi szerzők között több a nyugatnémet, a svájci és az olasz. A kötet 1 magyar szerző tanulmányát is közli. A bolgár Vakarelski Christo 80. születésnapjára megjelentetett kiadvány (Etnografski i folkloristični izsledvanija. Sofia, 1979) szerzői sorában 8 a magyar, 1 a cseh, 2 a szlovák, 2 az NDK-német, 2 a román, 2 a lengyel, 4 a szovjet (2 orosz, 2 grúz), 1 a szlovén, 1 a horvát. A Sofiában megjelent munka bolgár szerzőitől el kell tekintenünk. A 8 magyar szerző között 3 a fiatalabb nemzedék tagja, akik tanulmányai kérésemre jelentek meg a kötetben.

A Mémoires de la Société Finno-Ougrienne 183. köteteként *Res referunt repartae* címen (Helsinki, 1983) került a néprajz asztalára a Valonen Niilo emlékkötet. A szerzők sorában 3 magyar, 2 szovjet (észtek) tanulmányait olvashatjuk. Csak magyar folklorista ill. etnográfus (egy-egy) kapott helyet a Krohn Kaarle (Studia Fennica X. Helsinki, 1964), a Hakulinen Lauri (Verba Docent. Lauri Hakulinen juhlakirja. Helsinki, 1959) és a Lindner Kurt (Et multam et multa. Berlin–New York, 1971) ünnepi kötetekben. A Koppenhágában kiadott *Land Transport in Europe* (Folklivs studier 4. 1973) című kötet többek között 1 magyar, 4 szovjet (2 orosz, 1 észti és 1 ukrán), 2 cseh, 1 lengyel, 1 bolgár szerzővel jelent meg.

A fenti számadatokból hiányoznak azok a szerzők, akik valamilyen ok miatt elhagyták hazájukat s más országok állampolgárai lettek. Az összesítés azt mutatja, hogy a magyarok 43, a csehek 20, a szlovákok 6, az NDK-németek 14, a lengyelek 8, a románok 8, a szovjetek (orosz, ukrán, észti, lett, grúz) 16, a bolgárok 4, a horvátok 5, a szerbek 1, a szlovének 6 tanulmánnyal vettek részt a fenti nemzetközi jellegű kiadványokban. Tanulságos lenne számbavenni azt is, hogy a különböző tematikus gyűjteményes munkák, külföldi folyóiratok munkatársai sorában miképpen vettünk részt. A fenti összeállítás talán nem is teljes, de így is mindenképpen reprezentálja néprajztudományunk nemzetközi súlyát és elismerését, amit minden illetékesnek, elsősorban a Magyar Tudományos Akadémiának is figyelemmel kell kísérnie.

Gunda Béla

Magyar-amerikai közös néprajzi kutatás

Az ACLS (American Council of Learned Societies) és a Magyar Tudományos Akadémia társadalomtudományi vegyes bizottsága Amerikában, Princetonban (New Jersey) tartotta második ülését 1983. áprilisában. A bizottság újonnan hivatalba lépő két társelnöke, John W. Ward, az ACLS új elnöke és magyar részről Kulcsár Kálmán akadémikus április 7-én a washingtoni magyar nagykövet és az amerikai kulturális élet számos képviselőjének jelenlétében írta alá az 1983–1985 közötti együttműködési terveket rögzítő jegyzőkönyvet. A Kulcsár Kálmán akadémikus által vezetett magyar delegációban a néprajzi programot Hofer Tamás képviselte.

A néprajztudomány területén az „Identitás megőrzése hagyományalkotás révén: összehasonlító tanulmány a mai Magyarországon és amerikai magyarok körében” elnevezésű kutatóprogram folytatását, a terepmunka befejezését, a feldolgozás előkészítését irányozza elő a megállapodás. Amerikai részről ebben a kutatómunkában Sozán Mihály és Huseby Éva Veronika vett részt (akik Abodon és Albán, illetve Cserépfalun végeztek terepmunkát), őket követte 1983 nyarán Erdélyi István etnomuzikológus, aki a Zenetudományi Intézet népzene kutatóinak segítségével a magyar faluk zenei repertoárjának átalakulását kutatja. Magyar részről a vállalkozásban Fejős Zoltán, Hoppál Mihály és Niedermüller Péter vesz részt, akik az első magyarországi terepmunkaszakaszban Hollókőn, Pusztafalun, illetve Salgótarján környékén építették tovább korábban megkezdett gyűjtéseiket a közös munkaértekezleteken kidolgozott metodika szerint.

Az új jegyzőkönyv előírja az amerikai magyarok közt végzendő terepmunka megkezdését (1983 őszén, illetve 1984 elején). A magyar kutatók 6–6 hónapra utaznak az Egyesült Államokba, hogy ott az Indiana Állam északi részén fekvő ún. Calumet vidék ipari településeiben magyar bevándorlók és leszármazottaik körében néprajzi gyűjtést végezzenek.

A terv konferenciákat is előirányoz. Az első munkamegbeszélés júniusban Magyarországon már le is zajlott, ezen a terepen dolgozó kutatókon kívül Dégh Linda professzor és Inta Gale Carpenter, a Bloomington-i Foklór Intézet helyettes igazgatója vett részt. A nyár folyamán Budapestre és a terepre látogatott William G. Lockwood professzor is, aki Huseby Éva munkájának irányításában vett részt. 1984. március 25–28. közt Bloomingtonban nagyobb konferencia van tervben „Kultúra, hagyomány, identitás” címmel. Ez a konferencia az 1981-ben Budapesten és Kecskeméten megrendezett amerikai-magyar folklorizmus konferencia párja lesz, amelyen beszámolnak a közös kutatómunka amerikai és magyar résztvevői is terepmunkájuk eredményeiről. Végül – ismét Magyarországon – tervbe vettek egy újabb szűkkörű munkaértekezletet, amin a közös team amerikai és magyar résztvevői a tanulmánykötet előzetesen megfogalmazott fejezeteit vitatják meg.

Hofer Tamás

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport kapcsolatai a szovjet néprajztudománnyal

Intézményünk együttműködése a szovjet néprajztudomány központi és vidéki kutatási bázisaival az MTA intézetei között talán a legjobbnak mondható. Ezen szakmai kapcsolatok az MTA és a SZUTA közötti tudományos együttműködési tervnek megfelelően alakulnak, amelyet nemrég írtak alá a Szovjet-Magyar Társadalomtudományi Együttműködési Bizottság IV. ülészakán a két ország akadémiainak vezető képviselői, egyebek között Fedoszejev akadémikus, az SzKP Központi Bizottságának tagja. Az együttműködési egyezmény által adott keretprogramot az MTA Néprajzi Kutató Csoportja és a SZUTA Moszkvai Etnográfiai Intézete között megkötött közös terv részletezi, amelyet J. V. Bromlej és Bodrogi Tibor intézeti igazgatók dolgoztak ki.

A kutatók rendszeres évi cseréjén túlmenően eddig megvalósításra került „A valás korai formái” című közös konferencia a szibériai sámánizmusról, amelyre az MTA Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya terven felül biztosította három szovjet tudós meghívását. (Az elhangzott előadások angol nyelven az Akadémiai Kiadó gondozásában és intézményünk munkatársainak szerkesztésében hamarosan megjelennek.) Ugyancsak a terveknek megfelelően került sor szeptember végén „A kultúra néprajzi vizsgálatának módszertani problémái” c. szimpoziumba a Néprajzi Kutató Csoportban, amelyet a Moszkvai Néprajzi Intézet munkatársaival együtt szerveztünk.

Feltétlenül meg kell említeni, hogy a múlt év októberében intézményünkől hat tagú delegáció vett részt Bodrogi Tibor igazgató vezetésével az Európai Néprajz- és Folklórkutatók (SIEF) II. Nemzetközi Kongresszusán Szuzdalban. Kutatóink szereplését a Szovjet Etnográfia c. folyóiratban maga Bromlej akadémikus, a Szovjet Tudományos Akadémia főtitkára nyilvánította igen pozitívnak. Több munkatársunk vett részt a Szovjet-Magyar Történeztudományi Bizottság Novoszibirszkben tartott ural-altajisztikai előadás-sorozatán. A múlt év végén tért vissza egy éves (Keldis ösztöndíjas) tanulmányútjáról a moszkvai Néprajzi Intézetből Bartha Antal tudományos tanácsadó, s folyamatban van Veres Péter tudományos főmunkatárs ugyanilyen jellegű kiküldetése doktori disszertációjához való anyaggyűjtés céljából. Az év elején tért vissza szovjet aspirantúráról Schmidt Éva tudományos munkatárs, akinek a Szovjet Tudományos Akadémia lehetővé tette, hogy több ízben expedícióban vegyen részt Nyugat-Szibériában, legközelebbi nyelvrokonainknál: az obi-ugoroknál, akiknél legalább nyolcvan éve nem járt magyar kutató.

Ebben az évben hosszabb-rövidebb időre több szovjet kutató volt intézetünk vendége. Szovjet kutatók részt vettek az intézményünk által októberben rendezett nemzetközi táplálkozás konferencián is. 1984 januárjától pedig egy éves itt tartózkodásra várunk egy magyarul jól beszélő szovjet etnográfust, aki a magyar néprajztudomány kérdéseivel foglalkozik, ebből írta kandidátusi disszertációját.

1983. júniusában négy tagú delegációnk látogatott Kríza Ildikó igazgatóhelyettes vezetésével Kievebe, az ukrán etnográfusokkal való kapcsolatok bővítése céljából. Szeptemberben pedig a Néprajzi Kutató Csoport két munkatársa vett részt előadással a Kieveben rendezett Nemzetközi Szlavisztikai Világkongresszuson. Munkatársaink már előkészületeket tettek a soron következő VI. Finn-ugor Kongresszuson való részvételre, amely szintén a Szovjetunióban lesz a Komi ASzSZK fővárosában, Sziktivkárban, ahová népes delegációt szándékozunk küldeni.

A szövetségi köztársaságok közül eddig az Örmény Tudományos Akadémiával építettünk ki jó kapcsolatokat. 1981 végén három munkatársunk járt **Bodrogi Tibor** igazgató vezetésével Jerevánban az ottani néprajzkutatás tanulmányozására. 1982-ben **E. Markarjan** professzor volt vendégünk, ugyanakkor egy munkatársunkat küldtük több hetes tanulmányútra Jerevánba. Ebben az évben az Örmény Néprajzi Intézet tudományos titkárát várjuk, októberben viszonzásul egy magyar kutató utazott hozzájuk tanulmányútra.

Meg kell említenünk, hogy rendkívüli gondot fordítunk arra, hogy magyar néprajzkutatók tanulmányai és recenziói jelenjenek meg a szovjet szakfolyóiratokban, mint ahogy szovjet kollégáink munkáit is előszeretettel jelentjük meg magyar ill. idegennyelvű fordításban az *Ethnographia* ill. az *Acta Ethnographica* c. folyóiratokban, amelyeknek szerkesztése intézetünkben történik. A Kutató Csoport évkönyvében is rendszeresen helyet kapnak a Szovjetunióban élő finnugor-török-kaukázusi népek etnográfiajával kapcsolatos tanulmányok.

A magyar-szovjet néprajzi kapcsolatok a Tudományos Akadémiák keretében intenzíven fejlődnek. Úgy gondoljuk, hogy az elkövetkezendőkben feltétlenül érdemes lenne tovább bővíteni a kutatók kölcsönös cseréjét, főleg a hosszabb tanulmányutakat illetően. Ugyanis mindkét részről elhangzott, hogy az egy-két hetes tanulmányutak kevésbé teszik lehetővé az érdemi munkát. A szovjet-magyar néprajzi kapcsolatok bensőségességét – bár bizonyos mértékben intézményi korlátozottságát – is jelzi, hogy a kutatók nem egyszer magánszemélyként hívják meg egymást, hogy részletesebben tájékozódhassanak az őket érdeklő tudományos eredményekről.

A magyar néprajztudomány szempontjából rendkívül hasznosnak tartjuk és a jövőben is igényeljük a szovjet kapcsolatok további bővítését, annál is inkább, mivel több munkatársunk intenzíven foglalkozik a Szovjetunióban élő finnugor és kaukázusi népek kutatásával, amely terén a szovjet néprajztudomány által is elismert eredményeket értek el.

Veres Péter

Kodály-émlékest Veszprémben

A Kodály-évfordulót Veszprémben jeles emlékest zárta le, olyan, amely igazán méltó volt a kodályi gondolathoz. 1982 decemberében a megyei Eötvös Károly Könyvtár adott helyet az **Udvarhelyiné Kutzy Ildikó** szervezte záróprogramnak, három pávakör találkozójának. Amiért az alkalom külön említést érdemel: mindhárom csoport a magyar nyelvterület azon részeit képviselte, ahol népi kultúráknak a legarchaikusabb jellegzetességei őrződtek meg. Az egyik pávakör a Zobor-vidék magyarságának, a másik a moldvai magyaroknak, a harmadik pedig a bukovinai székelyeknek szólaltatta meg népdalait. Történelmi pillanatnak nevezhető ez az est, hisz rendkívül nehéz körülmények között, sok akadályoztatás után sikerült csak megvalósítani e hármas találkozót, amely eddig egyetlen alkalom és példa a város életében s amely felejthetetlen élményt jelentett mindenki: előadó és hallgató számára egyaránt.

Egymás mellett és egymás után énekelték azokat a dalokat, amelyekről **Kodály Zoltán** azt írta, hogy „amit 300 éve az Esterházy-palotában daloltak, azt ott ma már nem tudják. De tud még belőle Szalai Zuza, kis töpörödött öregasszony Kolon nevű kis Zobor-aljai faluban. Tudnak öregek, harisnyás székelyek.”

A moldvai csángók (Kozár) néhány énekese

Szertel Sándor felvétele

És megszólaltak azok a moldvai csángók is, akiknek szavai nyomán megelevenedett történelmünk, s akik, ahogy Domokos Pál Péter mondta „Százegyszer jobb magyarok, mint mi vagyunk, mert Isten tudja mióta, teljesen elszigetelve élnek és édes anyanyelvüket mai napig is híven őrzik.”

A három pávakör az általa képviselt népcsoportoknak azon népdalait mutatta be, amelyek dalkultúrájukat legerőteljesebben jellemzik, s amelyek népdalaikat legnagyobb számban képviselik. A bukovinai székelyek (Érd) bújosos és rabénekeket adtak elő legnagyobb számban, mellettük lakodalmas dalokat is énekeltek (Erdélyország szélén; Mikor Csíkból elindultam; Elbújosnám, de nincs kivel; Látom az életem, fúvom az énekem; Bújosik a kicsi madár; Hej, Alvinc piacán egy idegen legény; Rászállott a páva vármegye házára; Megunta két lábom tömlec földjét nyomni; Hozd fel Isten azt a napot; Búra, búra, búbánatra születtem; Apró alma lehullott a sárba; Lepedőcske, párnácska; Addig élem világomat; Engem anyám addig nem kell siratni; Gyöngyös pártám elhullatom; Ha még egyszer leány lennék; Tarka-barka rokolyámnak elszakadt a ránca; Félre-félre búbanat; Eddig vendég jól mulattál). Előadták még a Három árva című balladát, valamint Kóka Rozália egy tréfás mesét az özvegyasszonyról és három lányáról.

A moldvai csángók (ma Kozáron laknak) Márton Szép Ilona balladája után bújosóénekeket és lakodalmasokat énekeltek (Moldovának sűrű vize; Meguntam a bújosást; Hej páva, hej páva; S ahol én elmenek; Napom, napom fényes napom; Madárkám, madárkám, csácsogó rigócskám; Én azért szerettem faluvégen lakni; Este jó, szürkül bé; Kerek utca, kicsi ház; Ha megérem jövő nyáron). Az énekek között eljátszottak egy közvetítő segítségével történő leánykérést, a végén pedig bemutatták az uralást (hejgetést) és a turkajarást.

A Zobor-aljáról eljött asszonyok, akik népdalkörüket minden támogatás nélkül, önerejükben tartják fenn, a 13 Zobor-aljai falu népdalkincséből párosító, szerelmes és lakodalmas dalokat énekeltek, mégpedig egy lakodalom teljes dalkincsét megszólaltatták (Csillagom, révészem; Amerre én járok; Ablakomban három cserép muskátli; Hojeda, hojeda – a Szent István napi tűzgráskor éneklük –; János bácsi dudáljon kend; Zörög a kocsi; Fújják a trombitát; Fehér galamb szállt a házra; Jól meggondold rózsám; Nincs a fűzfának hegye; végezetül felelgetős asszonycsúfoló majd vendégkidobó). Nagy kár, hogy a Csehszlovákiában megjelent „Zobor-aljai lakodalmas” című hangfelvételhez alig lehet hozzájutni.

Káprázatos látvány volt, ahogy a három pávakör asszony, férfi és gyermek tagjai közösségüknek az alkalomhoz illő ünnepi viseletében megjelentek.

Az emlékezetre méltó találkozóért köszönet illeti a szervezőt és a három pávakör vezetőjét: Kóka Rozáliát, Jókai Máriát és Albert Istvánt. És köszönet érte minden szereplőnek!

S. Lackovits Emőke

KUTATÓMUNKA

Néprajzi kutatótábor a Csermosnya völgyében

Az utóbbi években némi élénkülés tapasztalható a Csehszlovákiában élő magyarság néprajzi kutatásában. Az ilyen témában megjelent könyveken, tanulmányokon túl erről tanúskodnak a megszaporodott gyűjtési, kutatási beszámolók is. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén öt éve megkezdett gömői kutatások keretében a korábbi gyakorlatnak megfelelően 1983. augusztusában is szervezett csehszlovákiai kutatásra került sor. A kutatómunkában a Tanszék oktatói és hallgatói vettek részt Ujváry Zoltán professzor vezetésével. A színhely ezúttal a Rozsnyó közelében húzódó Csermosnya-völgy volt, ahol már századunk első felében is végeztek hasonló gyűjtést.

A vizsgált magyar falvak: Barka (Bôrka), Lucska (Lučka), Dernő (Drnava), Kis-kovácsvágása (Kováčová), Hárskút (Lipovnik), Várhosszúrét (Krásnahorská Dlhá Lúka) és Krasznahorka-váralja (Krásnahorské Podhradie) hagyományosan elsősorban bányászatból élő, kiterjedt erdőgazdálkodást is űző települések voltak. A helyi, nagy jelentőségű ércbányászat megszűnése után a községek többségében fejlett fakultúra, asztalosipar bontakozott ki.

Jelenlegi népi kultúrájukra a közeli Rozsnyó ipara és bányászata, a fölöttük húzódó magyar-szlovák nyelvhatár és a barkai kegyhely kisugárzása egyaránt rányomta bélyegét.

A kutatótábor résztvevői gyűjtésüket a következő szakterületeken végezték: **Barna Gábor**: a búcsújárás szokásai, néphit; **Bartha Elek**: római katolikus vallásos népelet; **Benkő Éva**: nagycsaládszervezet; **Bódi Erzsébet**: népi táplálkozás, kertkultúra; **Dám László**: népi építkezés; **D. Rác Magdolna**: lakáskultúra; **Kotics József**: a jeles napok szokásai; **Magyar Márta**: a hagyományos baromfitartás; **Nagy Molnár Miklós**: etnokulturális kapcsolatrendszer; **Orosz Erzsébet**: földművelés; **Szecsó Rita**: temetkezési szokások; **Ujváry Zoltán**: népköltészet, dramatikus hagyományok; **Zsupos Zoltán**: népi növényismeret, etnobotanika. A gyűjtésben részt vett **Méry Margit**, a CSEMADOK Központi Bizottságának munkatársa is, aki a vidék népviseletével foglalkozott.

A kutatótábor szervezésében nagy segítséget nyújtottak a CSEMADOK központi, járási és helyi szervei, valamint a falvak, elsősorban a szállást adó Lucska és Barka vezető tisztségviselői. Áldozatos munkájukkal nagyban hozzájárultak a munka sikeréhez. A barkai folklór együttes tagjai az országos folklór fesztiválon díjat nyert Luca-napi és fonóbeli szokásokat megelevenítő műsorukat mutatták be a tábor résztvevőinek.

A csehszlovákiai magyarság körében végzett közös kutatások a tervek szerint a következő években tovább folynak. A Szlovák Néprajzi Társasággal egyetértésben a debreceni Néprajzi Tanszék és a CSEMADOK további hasonló kutatótáborokat szervez a történeti Gömör megye és Szlovákia más magyar tájegységein. A Csermosnya-völgyi gyűjtés anyaga önálló kötetben jelenik meg.

Bartha Elek

Néprajzi kutatótábor az Ung vidékén

1983. szeptember 9–18. között immár másodízben került sor nagyarányú terep-kutatásra az egykori Ung vármegyének Szlovákiához tartozó településein. Ebben az időszakban szervezte meg a CSEMADOK Járási Bizottsága a helyi szervek közreműködésével a II. Ung-vidéki néprajzi kutatótábort. A gyűjtésnek több helyi résztvevője volt, de a munka hatékonyabbá tétele érdekében magyarországi kutatók is bekapcsolódtak. A gyűjtés megszervezéséért mindenképp előtérbe került **D. Varga László**, a terbesi járási CSEMADOK Néprajzi Munkabizottságának vezetőjét és **Galgóczy Tibort**, a helyi nagykaposi Egyesített Földműves Szövetkezet elnökét és a helyi CSEMADOK szervezeteket illeti elismerés és köszönet. A helyi és magyarországi kutatók munkájuk során már nagymértékben támaszkodhattak 1981. évi kutatási tapasztalataikra.

Ebben az évben elsősorban Nagyszelmenc (Velké Slemence), Dobóruszka (Ruská), Kaposkelecsény (Kap. Klacany) községeket kutattuk, ám rövidebb gyűjtőmunkára került sor Bés (Besa), Mokcsakerész (Krisovská Lieskova), Mátyóc (Mateovce), Veskoc (Veskovce) községekben is. A gyűjtésben a Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének munkatársai mellett részt vettek különböző múzeumok szakemberei is. Az 1981. évi kutatáshoz képest csupán egy fő változott meg a csoporton belül.

Bellon Tibor (Karcag) tovább folytatta a Latorca menti kutatásait az ártéri gazdálkodás témakörében. **Kotics József** egyetemi hallgató (Debrecen) a földművelés helyi hagyományait vizsgálta. Külön kitért az egykor Dobóruszkára oly jellemző bécsi tők termesztésére, valamint a Kaposkelecsényben (régén három falu: Mocsár, Nyarád, és Kelecsény) nagyarányú zöldségtermesztésre. **Magyari Márta** (Balmazújváros) az állattartás kérdéseit vizsgálta. **Zomborka Márta** (Karcag) a közelmúltig jelentős kendertermesztést és kenderfeldolgozás emlékeit kutatta. Tovább folytatta a halászat nagyon sok archaikumot őrző eljárásainak kutatását **D. Varga László** (Nagykapos). **Novák László** (Nagykőrös) a település és építkezés néprajzi kutatásán kívül kitért a temetői sírjelek vizsgálatára is. **Nagy Molnár Miklós** (Debrecen) egyetemi hallgató az említett települések külső kapcsolatrendszerét kutatta, ill. vizsgálta a kistájon belül az egyes községek egymáshoz való viszonyát. **Bódi Erzsébet** (Debrecen) témája a sajátos jegyeket is felmutató, archaikumokat őrző táplálkozás elemzése volt.

A társadalom és a folklór nagyobb témaköreit öt kutató vizsgálta. Az Ung-vidéki társadalom néprajzi kutatását **Tóth Judit** (Miskolc) végezte. Sok új elemet hozott felszínre az emberi élet fordulóival foglalkozó kutatás, amelyet **Bathó Edit** (Jászberény) végzett, ill. **Barna Gábornak** (Debrecen) az ünnepi szokások és a búcsújárás témakörében folytatott vizsgálata. **Molnár László** (Nagykapos) a paraszti hiedelemvilágot kutatta. S nagymértékben hozzájárulnak tudományunk fehér foltjainak eltüntetéséhez **Géczi Lajos** (Nagykapos) népköltészeti kutatásai, amely eddig főleg a gyermekköltészet terén volt eredményes.

A kutatótábor ideje alatt Nagykaposon **Ujváry Zoltán** egyetemi tanár tartott előadást nagyszámú hallgatóság előtt a magyar nép maszkos alakoskodásairól, színjátékairól. Az érdeklődők Királyhelmeccen pedig **Szabadválvi József** előadását hallgathatták meg a magyar népi kerámiáról.

A gyűjtés résztvevői a Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke, a miskolci Herman Ottó Múzeum és a többi érintett intézmény nevében kegyelettel em-

lékeztek meg Nagykapos jeles szülöttéről: Erdélyi Jánosról, s megoszorúzták a nagy tudósnek és kutatónak a református templom falán levő emléktábláját.

Barna Gábor

Néprajzi kutatások Gömörben

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke már ötödik éve rendszeresen szervez közös gyűjtéseket Gömör megye néprajzának feltárására. A gyűjtést a Tanszék oktatói és hallgatói végzik, részint szervezeten, a tantervben szereplő kötelező tavasi és nyári terepgyakorlatok keretében, részint egyénileg. A kutatótáborok színhelye rendszerint Putnok, de folyt már közös terepmunka Zabarban is, ezenkívül pedig, amint arról már beszámoltunk, szlovákiai kutatásokra is sor került.

A Putnok központtal szervezett terepmunkák során a mai Magyarország területén levő dél-gömöri falvak: Aggtelek, Trizs, Imola, Ragály, Zubogy, Szuhafő, Zádorfalva, Alsószuha, Gömörszőlős, Kelemér, Putnok, Hét, Bánréve, Serényfalva, Hangony, Susa, Uraj és Szentsimon kutatása folyik. Putnok kedvező földrajzi helyzete révén a fentebbi községek innen könnyen elérhetőek. Szállást a putnoki mezőgazdasági szak-középiskola kollégiuma biztosít.

A kutatások a hajdani vármegye Magyarországon maradt részén belül fellelhető kistájak, sajátos kultúrát képviselő falvak szerint szerveződnek. Ilyen jellegzetes csoportot alkotnak a dél-gömöri református kismemesi falvak, a Hangony-völgyi katolikus barkó községek, megint más a katolikus-református vegyes lakosságú falvak és a valamikori mezőváros, Putnok kulturális arculata. A többtől teljesen eltérő az egyetlen szlovák telepítésű, mára már teljesen elmagyarosodott falu, Serényfalva népi kultúrája. Természetesen egy-egy vidék néprajzi jellegzetességei nem érnek véget a megyehatárokkal, így az anyaggyűjtés kiterjed a szomszédos területekre is.

Az eddigi kutatások eredményeként mintegy 700 leltári tételnyi archivális anyag és nagy mennyiségű film gyűlt össze, amelyek Gömöri Archivum néven külön archivális egységként kerülnek nyilvántartásba. A Tanszék és a vele együttműködő Herman Ottó Múzeum munkatársainak több monográfiája és számos tanulmánya jelent meg, illetőleg áll megjelenés alatt erről a területről. Az egyetemi hallgatók közül már eddig is sokan készítettek gömöri tárgyú szakdolgozatot. Közel áll a befejezéshez a Szuha völgyének monografikus feldolgozása, s a jelenlegi gyűjtések elsősorban Putnokon folynak. A gömöri kutatások eredményei a Herman Ottó Múzeum és a Tanszék kiadványsorozataiban látnak napvilágot.

Bartha Elek

Középiskolás néprajzi tábor a Bükkalján

A miskolci Herman Ottó Múzeum és a Miskolc Városi Művelődési Központ 1983. július 25–augusztus 5. között néprajzi gyűjtőtáborot rendezett. A tábor központi helyszíne Cserépfalu volt, de rendszeres gyűjtőmunkát végeztek a résztvevők Cserépváralján, Bükkzsércen és Bogácson, s többen Szomolyán és Noszvajon is.

A munkában húsz diák vett részt, akik Miskolc és a megye különböző középiskoláit képviselték. Jobbára olyan fiatalokat válogattunk a táborba, akik rendszeresen dolgoznak néprajzi-honismereti szakkörökben, s önálló gyűjtőmunkát már végeztek; többen közülük már eredményesen szerepeltek diáknapi pályázaton, ill. az önkéntes néprajzi gyűjtők pályázatain.

A résztvevők négy csoportban végezték a gyűjtőmunkát. Az első csoport Tóth Judit (Herman Ottó Múzeum) irányításával a társadalomnéprajz területén; a második csoport Balázs Géza (ELTE V. éves hallgató) vezetésével az erdőélés, erdei iparok, fafaragás területén végzett gyűjtést. A harmadik csoport Bánfalvy Ferenc irányításával a jeles napok és a családi élet szokásait gyűjtötte. A negyedik csoportot Viga Gyula, a tábor vezetője irányította, ők az árucserre, az Alföld és a hegyvidék közötti gazdasági és kulturális érintkezés területét kutatták.

A tábor munkájának eredményeként a Herman Ottó Múzeum néprajzi gyűjteménye 120 darab tárggyal gyarapodott. Különösen szép ezek közül két *szuszék*, kb. 50 darab szöttes (köztük szép halottas lepedők), faragott gyufatartók, s 13 darab mívesen faragott, néha festett és tükrös csigacsináló, amelyek a Bükkalja fafaragásának legjelesebb vonulatát képviselik.

A tábor meggyőzött bennünket arról, hogy középiskolás diákokkal nagyon eredményesen és hasznosan lehet dolgozni, főleg a 4–5 fős kis csoportokban. Ezért terveink szerint nyaranta rendszeresen megrendezzük majd ezeket a gyűjtőtáborokat.

V. Gy.

KISEBB HÍREK

Gunda Béla Herder-díjas egyetemi tanárt, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének tudományos tanácsadóját a Finn Irodalmi Társaság külföldi tagjai közé választotta.

*

Balassa Ivánt, a történelemtudományok (néprajz) doktorát, Társaságunk elnökét a művelődési miniszter 1983. szeptember 1-től címzetes egyetemi tanárrá nevezte ki a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem Targyi Néprajzi Tanszékére.

*

Dr. Vajkai Aurélt, a veszprémi Bakonyi Múzeumi nyugalmazott igazgatóját 80. születésnapja alkalmából a „Munka Érdemrend” arany fokozatával tüntették ki.

*

Az 1983-ban újjászervezett Országos Múzeumi Tanács Néprajzi Szakbizottságának elnökévé **Hoffmann Tamást**, a Néprajzi Múzeum főigazgatóját; titkárává **Füzes Endrét**, az MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos főmunkatársát nevezték ki.

*

A Szennán kialakított néprajzi „élő falumúzeumért” dr. **Szabó Tünde** tervező „Europa nostra” diplomát kapott. Az Ausztriában már húsz éve rendszeresen osztott kitüntetést első ízben kapta meg magyar múzeumi szakember.

*

A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya, a Filozófiai és Történettudományok Osztálya valamint a Gazdaság és Jogtudományok Osztálya 1983. május 2–3-án „Hagyományos és új a mai magyar szellemi életben” címmel együttes tudományos ülést tartott. Az MTA közgyűléséhez kapcsolódó tudományos ülés közel húsz előadója között két etnográfus is szerepelt: **Hofer Tamás** *A magyar népművészet fogalmának történetéhez*, **Tárkány Szűcs Ernő** pedig *A mai magyar jogi népszokások értékelése* címmel tartott előadást.

*

A kubai művelődésügyi minisztérium meghívására dr. **Hoffmann Tamás**, a Néprajzi Múzeum főigazgatója 1983. szeptember 12–25. között Kubában tartózkodott és részt vett a „Népművészeti Vásár” elnevezésű nemzetközi fesztivál és ehhez kapcsolódó tudományos konferencia rendezvényein. A népi kultúrával foglalkozók nemzetközi seregszemléjére elsősorban a Karib-tenger térségéből és Angolából érkeztek szakemberek. A havannai és néhány vidéki nagyváros egyetemén rendezett tudományos ülésen **Hoffmann Tamás** a magyarországi múzeumügyről, a Néprajzi Múzeum tevékenységéről valamint a magyar népművészetről tartott vetített képes előadásokat.

*

A Szlovák Néprajzi Társaság meghívására **Gyivicsán Anna** Pozsonyban (Bratislava) a Társaság tagjai számára *A nemzetiségi folklór változásának törvényszerűségei nyelvi és szociális aspektusból* címmel tartott előadást a magyarországi szlovákok folklójáról.

Gunda Béla egyetemi tanár 1983-tól évente kiosztásra kerülő díjat ajánlott fel a debreceni KLTE néprajz szakán végzett fiatal kutatók, muzeológusok tevékenységének elismerésére. A háromezer forint összegű adományt **Gunda** professzor által felkért öt tagú bizottság évente ítéli oda a kiemelkedő szakmai tevékenységet kifejtő fiatalabb etnográfusoknak. Első alkalommal 1983. április 29-én a KLTE Néprajzi Tanszékén a végzett etnográfusok és hallgatók intézeti találkozóján adta át **Gunda Béla** a díjat dr. **Lackovits Emőkének**, a veszprémi Bakonyi Múzeum muzeológusának a Káli-medence regionális kutatása megszervezésében és a tudományos feldolgozó munkában elért eredményei elismeréséül.

*

Az Iparművészeti Főiskolán folyó oktatás átszervezése során a valamennyi hallgató által a szakosodás előtt közösen végzett első évi tananyagba, valamint a negyedik év tananyagába beiktatták a *kulturális antropológia* oktatását azzal a céllal, hogy a hallgatók saját tárgyalkotó, környezetalakító munkájuk társadalmi, kulturális meghatározottságának, feltételeinek megértéséhez ennek révén támpontokat kapjanak. A tanterv kidolgozására és az előadások megtartására **Fejős Zoltán**, a Néprajzi Múzeum munkatársa kapott megbízást. Az oktatás az első évfolyamon 1983. őszén megindult.

*

A Néprajzi Múzeum Filmstúdiójának munkatársai (**Papp János**, **Tari János**, **Lehel László** és **Hála József** külső munkatárs) 1982. őszén és 1983. tavaszán filmet forgatott a Börzsöny hegységi Bernecebarátiban (Pest megye) *Méhkeresés* címmel. Az archaikus zsákmányolási módról készített néprajzi film az 1983. augusztus 26–31. között Budapesten megrendezett 29. méhészeti világkongresszus keretében lezajlott nemzetközi filmversenyen bronzérmert nyert.

*

Az 1983. évi Országos Tudományos Diákköri Konferencián az ELTE néprajz szakos hallgatói kiemelkedő eredményt értek el: **Balázs Géza**–**Kotra Edit**–**Nagy Piroska**–**Stefány Judit**: *A vesszőgazdálkodás Tiszadorogmán* című dolgozata nívódíjban; **Fülemile Ágnes**: *Határhasználat és földművelési rendszerek Magyarországon* című tanulmánya pedig első díjban részesült.

P. J.

*

1983. áprilisában a következő szakdolgozatok készültek el a budapesti ELTE Társgyi Néprajzi Tanszékén: **Hála József**: *A kö kitermelése, feldolgozása és felhasználása a Börzsöny hegységben* 309 l. és 344 kép; **Kiss Ildikó**: *Két délbánsági falu táplálkozási kultúrája* (Torontálvásárhely és Székelykeve) 99 l.; **Kuczka Pirkko Helena**: *A finn néprajzi kutatás története a kezdetektől napjainkig* 75 l.; **Mohay Tamás**: *Felvidéki telepek Baranyában* 179 l.; **Sára János**: *A természeti táj kihasználásához a XX. században. A turjánvidék* 71 l.; **Szarvas Zsuzsa**: *Emberek és tárgyak. Az életmód és az eszközkészlet összefüggései Szeremlén* 145 l.

B. J.

*

1983. júniusában két neves viseletkutató volt az MTA Néprajzi Kutató Csoport vendége: **Aagot Noss**, az Oslo-i Norsk Folkemuseum munkatársa és **Barbara Bazielich**, a Wrocław-i Egyetem néprajzi tanszékének tanára. Két hetes tanulmányútjuk során

megismerkedtek a budapesti és vidéki néprajzi kiállításokkal, viseleti- és hímzésgyűjteményekkel. Az élő népviseletet és népművészetet tanulmányozták a Szécsény környéki falvakban és a Sárközben. A Kutató Csoport rendezésében előadást tartottak a norvég illetve lengyel népviseleti kutatásaikról, találkoztak és megbeszéléseket folytattak a hazai viselet és népművészet kutatóival.

*

1983. április 11-én, a Költészet Napján nyílt meg Bazsiban (Veszprém m.) a „Simon István Emlékház”. Az emlékmúzeum kiállításának forgatókönyvét írta és az állandó kiállítást rendezte – a veszprémi Bakonyi Múzeum kiállításrendező csoportjának közreműködésével – S. Lackovits Emőke, a Bakonyi Múzeum etnográfus-muzeológusa.

*

A Néprajzi Múzeum több száz dallamból álló cigány népdalgyűjtést vásárolt meg, amelyet még az 1940-es évek elején Csenki Sándor és Csenki Imre gyűjtött részben fonográf-felvétellel, részben helyszíni lejegyzéssel az ország keleti vidékein. A maga nemében egyedülálló gyűjtemény a cigány folklórra jellemző balladákat és keserveseket is tartalmaz. A rendkívül értékes anyag Dincsér Oszkár lejegyzésében és másolataiban vészelte át a háborút, az ő hagyatékából került most a Néprajzi Múzeum zenei tárába.

*

A veszprémi Bakonyi Múzeum néprajzi gyűjteménye egy csabrendeki parasztszobával és egy kisparaszti háztartás kertgazdálkodásának eszközanyagával; egy devecseri középparaszt gazdaság szobájának és kamrájának berendezési tárgyaival; Békásról származó szokástárgyakkal valamint Simon István költő Bazsiban álló szülőházának bútorjaival és lakásdíszítő elemeivel gazdagodott. Ez a jelentős gyűjtemény száztíz darab tárgyat tesz ki.

*

A Dobó István Vármúzeum munkatársai a TIT Heves megyei Szervezete Néprajzi Szakosztályának tagjaival néprajzi videofelvételt készítettek Parádsasváron a mindmáig élő sajátos farsangi népszokásokról. Videokazettákon örökítették meg a vidám borotválást és az azt követő „pampuska-bált”.

*

Malommúzeum nyílt meg a Vas megyei Velem község határában, a szerdahelyi (Kőszerdahely) patakra épült vízimalomban.

IN MEMORIAM

Bárdosi János

1933–1983

Váratlanul érte a néprajztudomány művelőit és a hazai múzeumügy munkásait a hír: súlyos betegség következtében elhunyt **Bárdosi János**, a szombathelyi Savaria Múzeum munkatársa. Különösen gazdag és eredményes életutat szakított meg a halál. **Bárdosi János** az utolsó három évtized egyik legeredményesebb muzeológusa volt, akinek elvülhetetlen és áldozatos közgyűjteményi munkásságát a lehetőségek szerinti legszélesebb tudományos kutatói tevékenysége alapozta meg. Halálában talán az a legfájdalmasabb, hogy páratlanul gazdag kutatói munkássága kényszerűen befejezetlenül, összegezetlenül maradt. Pedig éppen szabadtéri múzeumi és helyszíni műemlékhelyre-állítási munkáinak mintaszerű tudományos előkészítettsége, megalapozottsága már érzékelhetővé tette feltáró, kutató vállalkozásainak gazdagságát, elmélyültségét, nemzetközileg is kiemelkedő rangját.

Bárdosi János a ma Szombathelyhez tartozó Herényben született. A város melletti település urbanizálódó földműves közösségének életét, mindennapjait belülről ismerte. Iskolai tanulmányai mellett rendszeresen részt kellett vennie az otthoni munkából. A háborús esztendőök alatt megkezdett középiskola befejezése után a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem néprajz szakát végezte el. Szakdolgozatát a Fertő-tó halászatáról Tálasi István professzornál készítette 1955–1957 között. A Néprajzi Múzeumban eltöltött gyakornoki esztendő után témaválasztása alapján a Xántus János Múzeumban Győrött kapott kinevezést, ahonnét egy év után áthelyezték Szombathelyre, a Savaria Múzeumba, ahol megszakítás nélkül dolgozott haláláig. A Savaria Múzeumban eltöltött negyed évszázadnyi idő alatt a hazai muzeológia történetében kiemelkedő jelentőségű sikeres vállalkozásokat hajtott végre.

Nemzetközi értékelésben is kiemelkedő a Vasi Múzeumfalú megtervezése, megszervezése érdekében kifejtett tevékenysége, majd a szabadtéri gyűjtemény anyagának kiválogatása, felvétele, áttelepítése – felépítése és berendezése. Életében ugyan a tervezett múzeum építésének csak az első üteme valósulhatott meg, de még megérhette, hogy múzeuma továbbépítését ismét napirendre tűzték.

Nagy érdemül tudhattuk be már az első kapavágások idején, hogy a szokványos, faépületekre kidoigozott és begyakorolt módszerek mellé gyorsan kidolgozta a sár- és földfalazatú épületek gondozásának módozatait. Ezzel utat sikerült mutatnia a hazai szabadtéri múzeumoknak. Fáradságot nem kímélve gondoskodott arról, hogy a készülő földfalú épületek ne csak formailag legyenek hitelesek, hanem anyagukban, technológiájukban, szerkezeteikben is hűen kövessék az egykori tradicionális gyakorlatot. Nem adta vállalatnak az építómunkákat, hanem a hagyományos építőtevékenységet ismerő mestereket, földműves specialistákat felderítette és megnyerte őket, hogy szerény díjazás fejében vegyenek részt az ő felelős közvetlen irányítása mellett az építésben. Különösen nagyra kell értékelni, hogy az új anyaggal való pótlást minimálisra csökkentette, amivel a műemléki szakemberek őszinte elismerését is kivívta. Az óhatat-

lanul szükséges rekonstrukciókat nagy körültekintéssel végezte, igyekezett eljárását lépésről-lépésre alapos kutatásokkal, tárgyi bizonyítékokkal alátámasztani. Figyelembe véve az épületek belső tereinek berendezését, a Vasi Múzeumfalua ma a legtökéletesebb szabadtéri néprajzi múzeumunk, ami elsősorban **Bárdosi János** érdeme, hiszen a közreműködő szakemberek összehangolását, irányítását is különös érdemének kell tekintenünk.

A szombathelyi múzeumszervezési és -építési tapasztalatok birtokában bízták meg **Bárdosi Jánost**, hogy a szalafői Pityer-szeren az utolsó kerített ház környezetében a szerestelepülés megóvását és bemutatását oldja meg. Feladatát itt is kiválóan végezte el. A helyszíni műemléki bemutatás – helyreállítás módszerét alkalmazta, de a szabadtéri néprajzi múzeumok épületáttelepítésének módszerével is élt, ami hozzásegítette ahhoz, hogy a műemléki együttes településképe hitelesebbé vált mind településtörténetileg, mind néprajzilag. Így az elnéptelenedő lakóhely új életre kelhetett immár a tudomány és művelődés, valamint az idegenforgalom szolgálatában.

Mind a múzeumfalua építése, mind a Pityer-szeri helyreállítás az idelátogató külföldi szakemberek körében osztatlan elismerést váltott ki. Az utóbbi években maga is megfordulván idegenben, jóleső érzéssel tapasztalhatta munkája és eredményei nyomán szakmai tekintélyének gyarapodását.

Szívesen vett részt nagy lélegzetű kutatói vállalkozásokban. Az elsők között csatlakozott **Tóth János** kezdeményezésére az Építésügyi Minisztérium népi műemléki feltáró mozgalomához, annak egyik legeredményesebb résztvevője volt. Hatalmas munkát fordított a Vas megyei földrajzi nevek összegyűjtésére is. A gyűjtő és feldolgozó munka irányításában kulcsszerepe volt. A Magyar Nyelvtudományi Társaság a *Csűry Bálint Emlékéremmel* tüntette ki.

Tudományos kutató munkájából érdemes kiemelni szakdolgozatát, illetve az e témakörben később végzett feltárásait, feldolgozásait. Sajnos csak néhány rövidebb dolgozatot tehetett közzé, noha a fertői halászat teljes áttekintését és megnyugtató rendszerezését elvégezte. Munkájának értékéről tanúskodik az a néprajzi film, amelyet **K. Kovács Lászlóval** készített a *tó vészeiről*, a *vészek állításáról*. Érdemes lenne szakdolgozatát megjelentetni.

Az építkezéskutatás témájában közzétett írásai a még kiadatlan nagyobb tanulmányaival együtt elválaszthatatlanok a múzeumi és műemléki építőtevékenysége kézzel fogható eredményeitől. Munkássága új megvilágításba helyezte az egész nyugat-dunántúli régió építő- és lakáskultúrájának fejlődéstörténetét. Kutatásai nyomán ma egyre világosabban bontakoznak ki azok a szálak, amelyek e tájat a Kisalföld illetve a középső és déli dunántúli vidékekhez kötik. Feltáró munkájával a korábbiaknál mélyebben ismerhettük meg a vasi nemzetiségek kultúráját is. Képességei megmutatkoztak a folklór anyag közzétételében csakúgy, mint a népi díszítőművészet témakörében közölt írásaiban. Irodalmi tevékenységét nagy mértékben gátolta, hogy a múzeumfalua építésének korai szakaszában súlyosan megbetegedett. Arra kényszerült, hogy munkája ütemét mérsékelje. Egyéniségére, szakmai ethoszára jellemző, hogy ettől fogva, ha döntenie kellett, mindig a közösségi feladatokat igyekezett teljesíteni, a saját, egyéni munkáit mindig ezeknek alárendelte.

Szakunk kutatóinak arra kell törekednie, hogy befejezetlen terveit a megvalósuláshoz segítsék, hogy témáiban a kutatás folyamatosságát biztosítsák, az időközben fel-

merülő feladatokat pedig abban a szellemben végezzék, amiben ő tevékenykedett, s amiben — a felépülését remélve — további munkáit maga tervezte. Egyéniségéhez, példájához méltó feladatok máris avatott folytatókra várnak. Hatalmas és rendezett gyűjtési kéziratok, dokumentációi szintén ösztönző példát és kiindulási alapot adnak.

Emlékét megőrizzük, ha feladatait vállaljuk, ellátjuk. Nehéz lesz nélküle, példája azonban erőt adhat.

Filep Antal

Együd Árpád

(1921. január 30. Peröcsény—1983. augusztus 17. Kaposvár)

Együd Árpádot az 1950-es évek néptáncgyűjtő, népi együtteseket toborzó mozgalma nyerte meg a néprajz ügyének. Tornatanárként Csurgón kezdte pályáját, itt jelentős részt vállalt a „Somogyi táncok” kötetének anyaggyűjtésében, népművészek felfedezésében, táncaiknak, zenéjüknek rögzítésében. Elsősorban filmfelvételeket készített ekkor 8 mm-es géppel. Később Kaposváron részt vett a Népművelési Tanácsadó szervezésében, ennek vezetője is volt. Ezidőtájt a honismereti mozgalom, önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalom s főként a néptáncosképzés segítője, aktív résztvevője. Már magnófelvételek jelzik ekkori népdal- és szokásgyűjtő tevékenységét. 1962-től Siófokon ismét tanárként, de a Balaton néptáncgyűttes művészeti vezetőjeként is munkálkodik és közben Külső-Somogy népdalait, balladáit, szokásainak folklóranyagát kutatja, rögzíti.

1970-től a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatóságának állományába kerül mint muzeológus, hogy legyen elég ideje a gyűjtőmunkára, már ekkor tervezi egy népköltészeti kötet kiadását. Terve csak 1972 után realizálódik. Ekkor a megyei múzeumigazgató dr. Bakay Kornél. Ő nevezi ki Együd Árpádot a Marcali Munkásmozgalmi és Helytörténeti Múzeum igazgatójának és megteremti számára egy múzeumi magnószalagtár és egy leendő népköltészeti kötet dologi és anyagi feltételeit. A kötetet is ő szerkeszti, mely végül is 1975-ben jelenik meg, könyvészeti és egyszersmind szakmai sikert hoz és Együd Árpád nevét szerte az országban ismertté teszi a néprajz iránt érdeklődők körében.

1974-től a megyei múzeum igazgatóhelyettesi tisztét is ellátja, de ezek a teendők nagyon terhére vannak. A somogyi népköltészetet értékelő, feldolgozó munkával több cikkében próbálkozik. Ezek túlnyomórészt somogyi kiadványokban látnak napvilágot. Így a Somogyi Múzeumok Közleményeiben 1973-ban *Külső-Somogy népballadái; Kincsem-feleségem*; 1975-ben *Adatok a somogyi regölshez*; 1978-ban *Adatok a láncversek szimbolikájához*; 1981-ben *Népi sportszerű játékok Somogyban* című tanulmánya jelent meg. Szívesen tartott előadásokat, írt népszerűsítő cikkeket, segítette a szakkörök munkáját, fedezett fel népművészeket. Iskolásoknak jelentette meg *Kaposváron megverték a rézdobot* című kottás népdalos könyvét. Megjelenésre vár a Szántódi Füzetekben a cselédek népköltészetéből gyűjtött anyaga, s erről értékelő tanulmánya.

Amit elért, azért nagyon keményen megdolgozott, éjszakákon át is képes volt gyűjteni, szakirodalmat olvasni. De azt is elmondhatjuk, hogy Somogy megyében népszerű ember volt, szerették, támogatták, s ezért nagyon sokan gyászolják.

Knézy Judit

Tudományos életünket érzékeny veszteség érte Vörös Antal halálával. Az MTA Történettudományi Intézetének főmunkatársát, a történelemtudományok kandidátusát a néprajz művelői is gyászolják. Személyében az etnográfia iránt rendszeresen érdeklődő, szakunkat tevékeny kutató munkával támogató tudós egyéniséget veszítettünk el. Vörös Antal tagja volt annak a szerzői közösségnek, amelyik az új magyar néprajzi szintézis számára a hazai történeti fejlődés etnográfiai érdekű áttekintésére és összefogására vállalkozott. Ő maga az 1849–1945 közötti periódusról adott nagylélegzetű, igényes összefoglalót.

Vörös Antal az Őrség szülötte. Őriszentpéteren a Templom szeren látta meg a napvilágot, ott cseperedett fel, ott kapta az első indíttatásokat a továbbtanulásra és a kutató munka iránti érdeklődésre. Kórházba kerüléséig állandó maradt kapcsolata az útra bocsátó közösséggel, rendszeresen kivette részét családja földműves munkájából. Az Őrség és a Nyugat-Dunántúl életét, hagyományait nálánál aligha ismerhette bárki is jobban. A néprajzról szerzett élményei is kora ifjúságához kötődtek. Szívesen emlékezett a Táj- és Népkutató Központ Őrségi kutató táborozásának idejére, amikor Tálasi István és munkatársai anyai nagyapja Őriszentpéteri házához betértek, és alaposan tudakozódtak a helyi népelet és hagyomány kérdései felől.

A szűkebb és távolabbi környék iskolavárosaiban eltöltött gimnáziumi évek után a budapesti tudományegyetemre került. A történelem szakot mint a Györfly Kollégium tagja végezte. A népi kollégiumi mozgalom kibontakozását követően kollégiumi titkárként is tevékenykedett, e tisztségben végzett munkájára egykori társai máig szívesen emlékeznek. Az egyetemi évek után az Országos Levéltár munkatársa lett, ahol megalapozta páratlanul sokoldalú anyagismeretét, módszertani felkészültségét. Rövidebb ideig az egyetemi oktatásból is kivette a részét az ötvenes évek közepén, majd a Történettudományi Intézet szolgálatába lépett.

Érdeklődésében nagy teret szentelt többek között az agrártörténetnek. Vizsgálatai nélkül nem lehetne megértenünk mezőgazdaságunk belterjessé válásának történeti módozatait, útját. Különösen sokat foglalkoztatta Nyugat-Magyarország földművelésének, állattartásának fejlődése, a táji agrokultúra sajátos kibontakozása.

Az utóbbi években sok részlettéma elmélyült elemzése mellett egyre többet foglalkoztattak a hazai fejlődés átfogó kérdései. Kivette részét a történeti összefoglalás néhez munkájából is. Újszerű megközelítésben tárgyalta társadalmi, gazdasági fejlődésünk kapitalizmuskori szakaszait, fordulópontjait, ezen belül különösen izgatta a parasztság anyagi, társadalmi és művelődési viszonyainak megragadása. Azokat a folyamatokat igyekezett tetten érni, amelyek révén a jobbágyságból kibontakozó földműves népet hozzáidomították a tőkés korszak viszonyaihoz. Szellemes és új, nagy intuícióval kidolgozott módszerei, kutatási ötletei a korábbiaknál valószerűbb, plasztikusabb kép megfogalmazásához segítették hozzá. E törekvéseiben néprajzi, folklorisztikai szempontból különösen fontos mozzanat lehet számunkra, hogy következetesen törekedett az egykori gondolkodás, mentalitás jellemzésére felhasználni a hiedelem-jellegű elemeket, ami lehetővé tette számára azt is, hogy közállapotainkról, fejlődésünk egészéről is új megállapításokat rögzítsen.

Talán éppen ezért volt oly nyitott a néprajzi kutatások irányában érdeklődése. Örömmel tájékozódott kutatási gondjainkról. Nagyra értékelte a történeti tényekkel számoló néprajzi munkákat. Segítő szándékkal bírálta viszont azokat a szerzőket, akik időben meghatározatlan, társadalmi szinthez – csoporthoz nem kötött adalékokat tettek közzé, vagy kritikátlanul ilyen alapról általánosítottak. Örömmel és szenvedéllyel cserélt eszmét a történeti és néprajzi kutatás közös gondjairól, ha nyitottsággal találkozott. Az ilyen vitakozó, kölcsönösen mérlegelő beszélgetésekbe órákra bele tudott feledkezni. Ilyenkor is szívesen vette, ha történeti kutatásaiból levont következtetéseit kritikusan szembesítették a néprajzi tényekkel. Ez magyarázta azt a lelkesedését, amivel a néprajzi szintézis történeti fejlődést bemutató kötetének előkészítésébe, munkálataiba bekapcsolódott. Őszintén örült a lehetőségnek, majd a megbízásnak; s amikor leendő fejezetének szinopszist kellett összeállítania, lényegében a csaknem teljes terjedelmű szöveget készítette el.

A néprajzi kutatás számára nyújtott történeti áttekintése sokat ígérő, további munkálatokra ösztönző újszerű megközelítése a népi kultúrát hordozó társadalmi rétegek fejlődésének, az életmód és a közkultúra alakulásának. Kéziratának értéke nyilvánvaló, további gondozása fontos kötelességünk, amint az is, hogy az általa megkezdett utat folytassuk. Emlékét az ezzel járó kötelességek vállalásával őrizhetjük meg leginkább.

Filep Antal

Wildhaber Robert
(1902–1982)

1982. július 16-án az ősi mítoszok örök birodalmába távozott az európai néprajztudomány egyik legismertebb, kiemelkedő alakja Wildhaber Robert. Svájc vallhatta őt magáénak, de egész Európáé volt.

1902. augusztus 3-án született a Walenstadthoz tartozó Salzhausban (Kirchenbach). A 2307 méter magas Churfirsten elragadó, meredek lejtőről és havasi legelőiről hozta magával első néprajzi élményeit. A walenstadti szőlőkben gyűjtötte az ehető csigákat. Középiskolai tanulmányait St. Gallenben végezte. Majd Baselben, Zürichben és Heidelbergben germanisztikai és anglisztikai tanulmányokat folytatott. A baseli egyetemen 1928-ban nyerte el a doktori fokozatot „Jacob Ruf, ein Zürcher Dramatiker des 16. Jahrhunderts” című értekezésével. A fiatal Wildhaber Robert mint középiskolai tanár kezdte el működését és szorosabb kapcsolatba a néprajzzal akkor került, amikor 1946-ban a Schweizerisches Museum für Volkskunde vezetője lett. Azonban a középiskolai munka terhétől végleg csak 1961-ben szabadult meg s léphetett – teljes munkaerejével – Hoffmann-Krayer Eduard örökébe, akit mindig tanítómesterének vallott. Mint a múzeum vezetője hosszabb utazásokat tett Európa különböző államaiba s főleg a múzeumi szervezetet tanulmányozta. Többször járt hazánkban is. Előadásokat tartott Angliában, az USA-ban. Az Indiana University-n (Bloomington, Ind. USA) mint vendégprofesszor ismertette az európai néprajz eredményeit.

Nevét akkor kezdte számontartani az európai néprajztudomány, amikor 1949-

ben átvette az Internationale Volkskundliche Bibliographie anyagának összeállítását, szerkesztését. Ezt a talicskázó munkát – mint Trümpy Hans írja – minden titkári segítség nélkül végezte. Az általa szerkesztett 15 kötet (az 1942–1974 évek termése) a talicskázó munka ellenére megbonthatatlan piramis, amely ismerete nélkül egyetlen lépést sem tehetünk az európai népi műveltség világába. Ezt a bibliográfiai tevékenységét egészíti ki a Schweizerisches Archiv für Volkskundeban írt több mint kétezer könyvismertetése. **Wildhaber** Robert más szétágazó és eredményes szerkesztői tevékenységet is kifejtett. Évtizedeken át szerkesztette a Schweizerisches Archiv für Volkskunde. Részt vett pl. **Bühler** Alfred és **Ranke** Kurt tiszteletére kiadott ünnepi kötetek szerkesztésében. Magyar szempontból is jelentős az általa szerkesztett *Masken und Maskenbrauchtum* (Basel, 1968) című gyűjteményes munka. Minden néprajzi törekvést – személyektől, nemzetiségtől, irányoktól és módszerektől függetlenül – nagyra értékelt. De észrevette, hogy mi a polyva, a felszínes csillogás.

Wildhaber Robert nemcsak tudósa, hanem művésze is volt a széles és mély távlatokba mutató „kis” néprajzi témák feldolgozásának, amelyek az eszközutatástól, a táplálkozástól a népművészetig, a népi vallásosságig terjedtek. Ilyen tanulmányai közül csak néhányat említek meg: *Gerstenmörser, Gerstenstampfe, Gerstenwalze* (SAVk. 45. kötet 1948), *Schneckenzucht und Schneckenpeise* (SAVk. 46. k. 1950), *Das Sündenregister auf der Kuhhaut* (FFC. 163. k. Helsinki, 1955), *Der Weissdorn in vergleichendem Volksglauben* (Festschrift Mathias Zender, Bonn, 1972), *Bäuerliche Bremsvorrichtungen an Wagen und Schlitten* (Land Transport in Europe. Kopenhagen, 1973), *Vorindustrielle Geräte der Land- und Hauswirtschaft Graubündens* (Das Rätische Museum. Chur, 1979), *Animal portraits: a folklore study* (International Folklore Review, 1981). Mindezek mintaszerűen, filológiaiilag példásan kidolgozott tanulmányok, amelyek **Hoffmann-Krayer** Eduard szellemében, de az európai néphagyomány minden tájába és rétegébe belelátva láttak napvilágot. **Wildhaber** Robert néprajzi tanulmányait mindig szélesíteni tudta a művészet- és vallástörténet, a régészet irányába. Látta a múzeumi gyűjtemények jelentőségét és saját múzeumát mintaszerűen fejlesztette tovább. A Schweizerisches Museum für Volkskunde-ban rendezett kiállításai tudományos monográfiáknak tekinthetőek (l. pl. *Hirtenkultur in Europa*. Führer durch das Museum für Völkerkunde und Schweizerisches Museum für Volkskunde, Basel. Sonderausstellung Mai 1966 – Január 1967). Megalapította jugoszláv, olasz, svájci és osztrák kollégáival az Alpes Orientales munkaközösséget, amely hasonló című kiadványt adott ki. Ennek VI. kötetét (München, 1972) **Wildhaber** Robert szerkesztette. A hetvenedik születésnapjára kiadott ünnepi kötetben (Festschrift für Robert Wildhaber. Basel, 1973) az európai és részben amerikai néprajztudomány képviselői 75 tanulmánnyal tisztelegtek sokirányú munkássága, szervező tevékenysége és humánus magatartása előtt. 1968-ban a baseli egyetem a tiszteletbeli docensi címmel tüntette ki.

Wildhaber Robert igen jó és eredményes kapcsolatot tartott fenn a magyar néprajzzal. 1949 óta folytathattam vele személyesen és levelekben tanulságos eszmecserét. Még 1949-ben eljuttattam hozzá A magyarság néprajza I–IV. kötetét. Ennek révén pillanthatott be első alkalommal a magyar kutatások eredményeibe. Évtizedeken át folyamatosan küldtem néki a hazai és az erdélyi magyar néprajzi munkákat. Számtalan magyar könyvet, tanulmányt ismertetett a Schweizerisches Archiv für Volkskundeban. Egyik tartalmas tanulmánya (*Die Eierschalen in europäischen Glauben und Brauch*) az

Acta Ethnographicaban (19. k. 1970) jelent meg. Örömmel vett részt *The Fishing Culture of the World* (Budapest, 1983) szerkesztőbizottságában. Világosan látta, a magyar néprajz hullámzásait, amit a kultúrpolitikus szemével is figyelemmel kísért. Néki köszönhető, mint a Hamburger Stiftung F. V. S. egyik kurátorának, hogy Magyarországról hárman kaptak Herder-díjat és a Bartók Béla valamint a Hajdú néptánc együttes Europa-díjat kapott. Utoljára 1979-ben járt Magyarországon, amikor május 14-én Debrecenben Toepfer Loreval a Hajdú Néptánc Együttesnek átadta az Europa-díjat. Az ünnepségről a Hajdú-Bihari Napló 1979. május 16-iki számában részletes tudósítás olvasható. A megye és a város körütekintő figyelemben részesítette mindkettőjüket. Ekkor több, élményekben gazdag tanulmányutat tettünk a Nyírségbe és a Hortobágy környékére. A hajdúszoboszlói határban Wildhaber Robert fedezett fel egy festegető pásztort, akinek egyik képe azután a Schweizerisches Museum für Volkskundeba került. Érdekes véletlen, hogy svájci kutatásaim során szülővárosában, Walenstadtban álltam meg először.

A magyar néprajztudomány azzal fejezte ki Wildhaber Robert iránti nagyrabecsülését, hogy a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagjává választotta.

Halálával nemcsak a kiemelkedő tudóst, hanem a magyarság igaz barátját veszítettük el, aki nemzetközi fórumokon is támogatta néprajzi törekvéseinket.

Gunda Béla

TARTALOM

Társasági hírek	55
Tudományos tanácskozások	61
Személyi hírek	69
Kutatóink életéből	71
Nemzetközi kapcsolatok	78
Közművelődés	83
Kutatómunka	85
Kisebb hírek	89
In memoriam	92

NÉPRAJZI HÍREK

ETNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN

Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:

Attila Selmeczi Kovács
1250 Budapest, Országház u. 30. Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über
das Programm der Ungarischen
Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde
in Ungarn.